

Ulovlig frihetsberøvelse

Innholdet i begrepet "grov Uforstand i Tjenesten" etter straffeloven § 325, første ledd, nr. 1, hva gjelder ulovlig frihetsberøvelse – belyst med praksis fra Spesialenheten for politisaker.

Kandidatnummer: 555

Leveringsfrist: 25.april 2015

Antall ord: 15 295

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	3
1.1	Tema	3
1.2	Kildebruk	5
1.2.1	Generelt	5
1.2.2	Spesialenheten for politisaker	5
1.3	Avgrensning	8
1.4	Videre fremstilling	8
2	FRIHETSBERØVELSE I STRAFFEPROSESSEN	10
2.1	Innledning	10
2.2	Formålet bak de straffeprosessuelle tvangsmidler	10
2.3	Pågrepelse og fengsling	11
2.3.1	Sondringen mellom pågrepelse og fengsling	11
2.3.2	Vilkårene for pågrepelse og fengsling	11
3	GENERELT OM STRAFFELOVEN § 325, FØRSTE LEDD, NR.1	17
3.1	Rettslig plassering	17
3.2	Formålet bak bestemmelsen	17
3.3	Rettslig standard	17
3.4	Hvem anvendes bestemmelsen overfor?	18
3.5	Den straffbare handlingen	19
3.5.1	"I Tjenesten"	19
3.5.2	"Grov Uforstand"	20
3.6	Skyldkravet	21
3.6.1	Generelt	21
3.6.2	Subjektiv eller objektiv bedømmelse?	22
3.6.3	Hva slags norm skal det tas utgangspunkt i ?	24
3.7	Medvirkning	24
3.8	Straff	25
4	NÆRMERE OM INNHOLDET I BEGREPET "GROV UFORSTAND I TJENESTEN"	26
4.1	Innledning	26
4.2	Momenter i helhetsvurderingen	26
4.2.1	Manglende oversikt eller kontroll?	26
4.2.2	Er frihetsberøvelsen uforholdsmessig?	31

4.2.3 Fornærmedes stilling.....	35
4.2.4 Er den ulovlige frihetsberøvelsen i strid med regler, forskrifter, instruksjer etc.?. 37	
4.2.5 Kunne hendelsen vært forebygget ved alternative tiltak?.....	43
4.3 Den nedre grense – hva som ikke vil anses som grov uforstand.....	44
4.3.1 Rom for feilvurderinger	44
4.3.2 Oversittelse av fristen for overføring til vanlig fengsel	45
4.3.3 Form- eller oversendelsesfeil	46
4.3.4 Nettopp innførte eller reviderte instruksjer	47
5 LITTERATUR- OG REGISTERLISTE	48
5.1 Lover	48
5.2 Forskrifter og instruksjer	48
5.3 Forarbeider	49
5.4 Rettspraksis	50
5.5 Forvaltningspraksis	50
5.6 Uttalelser og rapporter.....	51
5.7 Juridisk litteratur	51
5.8 Andre kilder.....	52

1 INNLEDNING

1.1 Tema

Med ulovlig frihetsberøvelse menes en frihetsberøvelse av en person som det ikke er rettslig grunnlag for. Dette kan enten være at det i utgangspunktet ikke forelå hjemmel for å pågripe personen eller at det ikke er hjemmel for fortsatt varetekt av personen.¹

Frihetsberøvelsen kan være lovlig og utføres av statens ansatte. Dette skjer hver dag når politiet pågriper og setter folk i varetekt, eller når noen blir dømt til fengsel av en domstol. Dette vil være lovlig frihetsberøvelse og følgelig ingenting noen kan straffes for. For at noe som i utgangspunktet er en lovlig frihetsberøvelse skal kunne bli en ulovlig frihetsberøvelse, må statens ansatte – politi- og påtalemyndighet – ha gått utenfor lovens regler og med dette ikke hatt hjemmel for å holde vedkommende tilbake.

Frihetsberøvelse er et inngripende tiltak ovenfor enkeltindividet og gjelder individets grunnleggende menneskerettighet til personlig frihet. Det følger av legalitetsprinsippet at myndighetene må ha hjemmel for å gripe inn i borgerens rettssfære. Innen strafferetten er dette lovfestet i Grunnloven² § 94, hvor det fremgår at ”Ingen må fengsles eller berøves friheten på annen måte uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver.” Det er videre flere straffebud i straffeloven³ som beskytter mot ulovlig frihetsberøvelse. Dette vil være strl. § 117 som rammer den fortsettlige ulovlige fengslingen gjort av offentlig tjenestemann, strl. § 223 som rammer den forsettlige frihetsberøvelse begått av andre enn offentlige tjenestemenn og strl. § 226 som gjelder den uaktsomme frihetsberøvelse. Videre vil også strl. § 325, første ledd, nr.1⁴ ramme ulovlig frihetsberøvelse, ved at denne gjør straffbar grov uforstand i tjenesten. Som jeg vil utdype under kan ulovlig frihetsberøvelse omfattes av begrepet grov uforstand.

Når offentlige tjenestemenn – og særlig aktuelt for denne oppgave, ansatte i politi- og påtalemyndighet – anmeldes for å ha begått ulovlige handlinger i tjenesten vil det være Spesialenheten for politisaker som i hovedsak har ansvaret for etterforskningen av saken.

¹ Jf. straffeprosessloven av 22.mai, 1981, nr. 25 (strprl.) §§ 183, jf. 171 eller videre varetekt etter § 179.

² Grunnloven av 17.mai, 1814 (Grl.)

³ Straffeloven av 22.mai, 1902, nr. 10 (strl.)

⁴ Jeg vil i det videre når det henvises til strl. § 325, kun mene strl. § 325, første ledd, nr.1, om ikke annet nevnes spesifikt.

Ved mistanke om ulovlig frihetsberøvelse vil det som regel først være spørsmål om enten overtredelse av strl. §§ 117, 223 eller 226. Men da de to førstnevnte krever forsett, vil det ikke alltid være mulig å bevise straffeskyld med de strenge beviskravene som gjelder i strafferetten. Ved overtredelse av strl. § 226 kreves det uaktsomhet, i tillegg til fornærmedes påtalebegjæring. I saker som etterforskes av Spesialistenheten vil fristen for å fremsette påtalebegjæring ofte være utløpt⁵, og vilkårene i § 226 vil da ikke være oppfylt.

Dersom det foreligger en faktisk villfarelse hos vedkommende som utfører den ulovlige frihetsberøvelsen, vil ikke noen av bestemmelsene komme til anvendelse.⁶ Av denne grunn er det få saker vurdert av Spesialistenheten hvor det er avdekket ulovlig frihetsberøvelse som ender med en straffereaksjon overfor enkeltpersoner.⁷ Derfor anvendes ofte strl. § 325, første ledd, nr.1 som subsidiær straffebestemmelse, og denne vil ofte fungere som en sekkebestemmelse ved at den fanger opp de tilfeller hvor de forannevnte hjemler ikke kan anvendes.

Frihetsberøvelse er et viktig tvangsmiddel myndighetene har til rådighet som ledd i en etterforskning. Bruk av frihetsberøvelse som et tvangsmiddel har flere fordeler ved seg. Eksempelvis kan det være avgjørende med pågrepelse og varetektsfengsling for å unngå bevisforspillelse og dermed oppklare alvorlig kriminalitet, eller for å forhindre at overtrederer unndrar seg straffansvar ved å rømme utenlands, eller for å forhindre gjentatt kriminalitet.

Det vil også være ulemper ved bruk av frihetsberøvelse. Særlig ved varetektsfengsling vil det være den usikkerhet og frustrasjon det innebærer for vedkommende som blir holdt varetektsfengslet. Generelt vil det, dersom det strekker ut i tid, også kunne gå utover familie, jobb og andre relasjoner. Sett fra et statlig ståsted vil en utstrakt bruk av frihetsberøvelse bety økt bruk av arrest- og fengselsplasser, og vi har i Norge allerede mangel på plasser til dette. På grunn av disse hensynene er det viktig å huske på at det ikke foreligger noen plikt til bruk av frihetsberøvelse, men en adgang dersom vilkårene for dette foreligger.⁸

⁵ Etter strl. § 80 er denne på seks måneder.

⁶ Jf. strl. § 42.

⁷ Det tas forbehold ved at jeg bare har hatt tilgang de til offentlige sakene som ligger ute på nettsiden til Spesialistenheten – www.spesialistenheten.no.

⁸ Se eksempelvis strprl. § 170 hvor et tvangsmiddel "kan brukes".

Det er et viktig prinsipp i en rettsstat at enhver skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist.⁹ Reglene i straffeprosessloven – og ikke minst bestemmelsene om domstolskontroll – skal sikre at varetekt bare benyttes i samsvar med loven og utfyllende regelverk.

1.2 Kildebruk

1.2.1 Generelt

De mest relevante rettskildefaktorer for oppgaven vil være lovtekst, forarbeider, rettspraksis og forvaltningspraksis, hvor hovedvekten under sistnevnte vil være praksis fra Spesialenheten for politisaker. Forarbeidene til strl. § 325 er gamle og relativt kortfattede og vil med dette gi begrenset veiledning da ordlyden er utformet svært generell og kortfattet. Forarbeidene vil også være lite oppdatert i forhold til dagens praksis med pågripelser og varetektsfengsling. Det må derfor sees hen til andre rettskildefaktorer ved tolkning av ordlyden. For best mulig å besvare problemstillingen vil jeg med dette hovedsakelig bruke juridisk litteratur og forvaltningspraksis, samt alminnelige rettsoppfatninger.

Litteraturlisten inneholder i fulltekst de kilder som det er henvist til i teksten og i fotnotene både direkte og indirekte.

1.2.2 Spesialenheten for politisaker

Hovedvekten av oppgaven vil være basert på praksis fra Spesialenheten for politisaker.

Spesialenheten for politisaker¹⁰ tok fra 1.januar 2005 over for SEFO¹¹ som hadde ansvaret fra 1988-2004 for etterforskning av saker med spørsmål om en tjenestemann har begått en straffbar handling i tjenesten. Mens SEFO-organene avga innstilling til statsadvokatene om hvordan påtalespørsmålet burde avgjøres, avgjør nå sjefen for Spesialenheten påtalespørsmålet når dette ikke hører under Kongen i statsråd eller riksadvokaten.¹² Spesialenheten er underlagt riksadvokatens instruksjonsmyndighet, og Spesialenhetens beslutninger kan påklages til riksadvokaten.¹³

⁹ Jf. den Europeiske menneskerettighetskonvensjon (menneskerettighetsloven) vedlegg 1, art. 6, nr.2.

¹⁰ Heretter Spesialenheten.

¹¹ De særskilte etterforskningsorganene.

¹² Jf. strprl. § 67, sjette ledd.

¹³ Jf. strprl. § 59a.

Hovedhensynene bak organiseringen av Spesialenheten er hensynet til en mer rettssikker og ensartet behandling, høy faglig kompetanse, uavhengighet, organisatorisk avstand, økt publikumstilgjengelighet og bedre informasjonstilgjengelighet.¹⁴ En av hovedgrunnene til at SEFO-ordningen ble endret var også, etter proposisjonen, at SEFO var kritisert fra ulike hold og at departementet fant det nødvendig med mer gjennomgripende endringer for å sikre allmennhetens tillit til at etterforskningen og påtalevedtak skulle skje på en mest mulig uhildet og uavhengig måte.

1.2.2.1 Praksis fra Spesialenheten for politisaker

Jeg har sett på saker vurdert av Spesialenheten i tidsrommet 2005-2014 gjeldende strl. § 325, første ledd, nr.1. Jeg har kun hatt tilgang de saker som ligger offentlig ute på nettet¹⁵, i tillegg til at jeg har blitt tilsendt utvidede vedtak av noen av disse sakene av nestleder i Spesialenheten, Guro Glærum Kleppe, per brevpost. Disse ble sendt meg medio mars dette år.

Grunnen til at praksis fra Spesialenheten er en viktig rettskildefaktor sett opp i mot oppgavens problemstilling, vil være fordi disse er første ledd i avgjørelsen av om det er begått en straffbar handling. Spesialenheten for politisaker er med dette et av de organene som har den mest vidtrekkende befattningen med strl.§ 325.

Saker fra Spesialenheten er å anse som forvaltningspraksis og vil etter juridisk teori og generelle rettskildelæreprinsipper ha svakere rettskildevekt sammenliknet med rettspraksis. Men i mangel av mer utfyllende praksis med sterkere vekt, vil denne praksisen være med å belyse hvordan begrepet ”grov Uforstand” blir forstått av de som arbeider med dette til vanlig. Det er også av relevans å se hen til disse vedtakene fordi mange av sakene gjeldende strl. § 325 ikke kommer inn for retten slik at domstolene får tatt stilling til straffespørsmålet.

For å finne frem til de viktigste momentene i vurderingen av hva som er grov uforstand i tjenesten, er alle saker av Spesialenheten gjeldende dette blitt vurdert. Dette vil være saker som både har resultert i positive påtaleavgjørelser, henleggelser og de som er sendt til

¹⁴ Jf. Ot.prp. nr. 96 (2002-03), side 25.

¹⁵ <http://www.spesialenheten.no> og videre under fanen ”Avgjørelser”. Sidene kan være noe vanskelige å finne frem på. Linkene som gis i oppgaven, skal i utgangspunktet gå rett til den side hvor saken ligger, men i noen linker skjer det en feil slik at man kommer til en side med fordeling etter årstall. Dette er en feil på nettsidene som Spesialenheten jobber med. Skjer dette – se hen til årstallet som står i linken og trykk på dette årstallet på siden man sendes til. Ellers anbefales å bruke CTRL+F for å søke etter saksnummeret.

administrativ vurdering. Det er et faktum at de fleste sakene gjeldende strl. § 325 blir henlagt og det er flere år det ikke har vært gitt positive påtaleavgjørelser for § 325, eksempelvis i årene mellom 2005-2007.¹⁶

1.2.2.2 Spesialenhetens saksresultater¹⁷:

1.2.2.2.1 Positiv påtaleavgjørelse

Når vilkårene for straff er til stede utferdiges forelegg, påtaleunntatelse eller tiltale. I henhold til Riksadvokatens instruks¹⁸ skal det ikke tas ut tiltale med mindre man er overbevist om straffeskyld og at denne vil kunne bevises for en domstol.

1.2.2.2.2 Sak sendt til administrativ vurdering

Svært ofte blir sakene sendt til administrativ vurdering, som betyr at saken sendes til den berørte politimester eller politidistrikt, sjef for vedkommende særorgan eller annen rett instans dersom det gjennom anmeldelse eller ved enhetens etterforskning er kommet frem forhold som tilsier at saken bør vurderes administrativt, jf. påtaleinstruksen § 34-7. Dette er også kalt erfaringslæring, i den betydning at det tenkes at politidistriktet – og andre – kan ta lærdom av saken. Politienheten er imidlertid ikke pliktig til å gi tilbakemelding til Spesialenheten om hva de har gjort videre med anbefalingene fra Spesialenheten.

1.2.2.2.3 Henleggelse

Dersom det ikke er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold begått i tjenesten, henlegges saken uten etterforskning.¹⁹ Dersom saken er etterforsket og bevisene med styrke taler mot at det er begått en straffbar handling skal saken henlegges med begrunnelsen at ”intet straffbart forhold anses bevist”. Dersom faktum ikke kan klarlegges tilstrekkelig, eller det er tvil om de objektive eller subjektive straffbarhetsvilkår er oppfylt, henlegges saken etter bevisets stilling. Henleggelse av en anmeldelse mot en offentlig tjenestemann etter bevisets stilling vil nok bli ansett som mer alvorlig enn når en sak henlegges fordi intet straffbart forhold anses bevist. I flere av sakene vurdert av Spesialenheten skyldes en henleggelse etter bevisets stilling at det konstateres kritikkverdig

¹⁶ Blant de saker som ligger offentlig ute på nettet.

¹⁷ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Saksbehandling.aspx> - [Sitert 18.03.15.]

¹⁸ Se Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2012, side 3-4.

¹⁹ Jf. strprl. § 224.

opptreden fra en polititjenestemann, men uten at det kan bevises at han har handlet med tilstrekkelig grad av subjektiv skyld.

1.3 Avgrensning

Strl. § 325 gjør straffbart de tjenestehandlinger som anses å være grov uforstand i tjenesten. Dette kan omfatte en rekke ulike handlinger. Jeg vil i kapittel fire, som omhandler momentene i helhetsvurderingen av om det er begått grov uforstand, avgrense med eksempler fra saker fra Spesialenheten som omhandler ulovlig frihetsberøvelse.

I noen saker vil Spesialenheten i vurderingen av om det er begått en straffbar handling konstatere at det er begått grov uforstand i tjenesten, og deretter gå videre til å vurdere om foretaksstraff²⁰ er aktuelt. Dette gjøres ofte der det er anonyme eller kumulative feil som samlet sett utgjør et straffbart forhold og som er såpass kritikkverdige at foretaket burde straffes. De momenter som inngår i vurderingen av om det skal ilegges foretaksstraff er blant annet overtredelsens grovhet og om foretaket ved eksempelvis retningslinjer, instruksjon eller opplæring kunne ha forebygget overtredelsen.²¹ Disse momentene kan være overlappende med momentene som tilsier om det er begått ”grov Uforstand i Tjenesten”.

Jeg vil i all hovedsak avgrense mot foretaksstraff, da dette vil ligge utenfor oppgavens problemstilling som er strl. § 325. Jeg vil imidlertid komme inn på emnet når dette belyser relevante synspunkt.

Jeg avgrenser videre i stor grad mot annen praksis enn forvaltningspraksis, hvor hovedtyngden av oppgaven vil ligge. Dette av plasshensyn, samt av problemstillingen som omhandler praksis fra Spesialenheten. Jeg vil komme inn på relevante dommer der dette er aktuelt. Ellers avgrenses det mot behandling av konkurrans og straffefritaksgrunnene, da jeg ikke anser dette som selve kjernen i oppgavens problemstilling.

1.4 Videre fremstilling

Jeg vil først gi en kort presentasjon av frihetsberøvelse som tvangsmiddel i straffeprosessen. Dette for å belyse hva politi- og påtalemyndighet må vurdere når de beslutter å frihetsberøve noen. Deretter vil jeg presentere strl. § 325, første ledd, nr.1, med dens formål og vilkår. Hoveddelen av oppgaven vil være et forsøk på å belyse de viktigste momenter som inngår i

²⁰ Jf. strl. §§ 48a og 48b.

²¹ Jf. strl. § 48b, bokstav b og c.

vurderingen av om det er utvist grov uforstand i tjenesten, ut i fra problemstillingen om ulovlig frihetsberøvelse. Avslutningsvis viser jeg den nedre grense for hva som kan anses å være grov uforstand i tjenesten.

2 FRIHETSBERØVELSE I STRAFFEPROSESSEN

2.1 Innledning

Frihetsberøvelse er et av flere tvangsmidler som kan brukes i straffeprosessen. Begrepet ”tvangsmiddel” er en fellesbetegnelse på de virkemidler som står til rådighet for forskjellige offentlige organer ved utøvelse av myndighet.²² Retten kan ikke beslutte bruk av tvangsmidler uten at det er begjært av påtalemyndigheten.²³ Dette betyr at retten ikke av eget tiltak kan beslutte varetektsfengsling eller beslutte at en fastsatt fengslingsfrist skal forlenges.²⁴

I straffesaker vil det ikke i like stor grad som i sivilprosessen være likestilling mellom partene. Her står det offentlige mot den enkelte siktede.²⁵ Det offentlige, representert ved påtalemyndigheten, ”kan foreta en rekke skritt i saken som ikke står til den annen parts disposisjon”.²⁶ Påtalemyndighetens særstilling begrunnes blant annet med den sterke offentlige interesse i at straffesaker oppklares og at det reageres mot den skyldige, samt å bevare samfunnsborgernes tillitt. Denne sterke offentlige interessen i strafferettspleien har blant annet ført til at påtalemyndigheten kan bruke tvangsmidler mot en bestemt mistenkt. Dersom det øves tvangsmidler mot den mistenkte vil denne, dersom den ikke har fått det før, på dette tidspunkt få prosessuell stilling som siktet.²⁷

2.2 Formålet bak de straffeprosessuelle tvangsmidler

De straffeprosessuelle tvangsmidlene utgjør et særlig utvalg av de etterforskningsmidler som står til rådighet for politi- og påtalemyndigheten ved utføringen av deres oppgaver i den offentlige straffeforfølgningen.²⁸ De straffeprosessuelle rettsmidler skal tjene til avgjørelse av påtalespørsmålet, og gjennomføringen av en straffesak og en eventuell dom. De skal ”ikke primært tjene til å *lette* etterforskningen..., men til å *sikre* sakens oppklaring og gjennomføring”.²⁹

²² Bjerke (1986) side 3.

²³ Jf. strprl. § 63.

²⁴ Jf. Rt. 1994, s. 1378, hvor forhørsretten på eget initiativ hadde innkalt til rettsmøte og besluttet forlengelse av en fengsling. Her sier kjæremålsutvalget på side 1379 i kjennelsen seg enig i lagmannsrettens uttalelse om at retten ikke av eget tiltak kan ta beslutninger som hører til påtalemyndigheten, jf. anklagerprinsippet i strprl. § 63.

²⁵ Den siktede har likevel flere rettigheter som må ivaretas.

²⁶ Bjerke (1986) side 3.

²⁷ Jf. strprl. § 82.

²⁸ Se straffeprosesslovens fjerde del.

²⁹ Bjerke (1986) side 7.

2.3 Pågrepelse og fengsling

2.3.1 Sondringen mellom pågrepelse og fengsling

Loven sonderer mellom den rent foreløpige pågrepelse, og varetektsfengsling. Den foreløpige pågrepelse besluttet vanligvis av påtalemyndigheten eller en underordnet politimann³⁰, og brukes som regel når politi- og påtalemyndighet mener det er behov for å holde vedkommende lenger enn fire timer.³¹ Varetektsfengsling forutsetter en fengslingskjennelse av retten.³² Når en mistenkt er pågrepet skal han snarest mulig, og senest den tredje dagen etter pågrepelse, fremstilles for tingretten som avgjør om vedkommende skal undergis varetektsfengsling. En foreløpig pågrepelse avløses altså av den mer varige varetektsfengsling dersom vilkårene for dette er tilstede.

2.3.2 Vilkaene for pågrepelse og fengsling

Varetektsfengsling er et mer alvorlig inngrep enn pågrepelse. Likevel er lovens vilkår tilnærmet like. Straffeprosesslovens kapittel 14 gjelder for pågrepelse og fengsling. Hovedhjemmel for å pågripe en person fremgår av strprl. § 171. Etter strprl. § 184, annet ledd har denne tilsvarende anvendelse for videre fengsling av den pågrepte. I det videre behandles derfor vilkaene under ett.

For at politiet kan pågripe å fengsle en person må det foreligge ”skjellig grunn til mistanke” om en straffbar handling som kan medføre ”høyere straff enn fengsel i 6 måneder”.³³ Videre må det være akutt fare for unndragelse fra straffeforfølgning³⁴, bevisforspillelse³⁵, fare for ny straffbar handling³⁶ eller at siktede selv begjærer det.³⁷ Politiet må enten løslate vedkommende eller begjære ham fengslet for tingretten senest tre dager etter pågripelsen.³⁸ Varetektsfengsel kan sees på som en type forebyggende tiltak³⁹, ved at dens formål som regel

³⁰ Jf. strprl. § 175.

³¹ Jf. politiloven av 4.august 1995, nr. 53 (pl.) § 8.

³² Jf. strprl. § 183.

³³ Jf. strprl. § 171.

³⁴ Jf. strprl. § 171, nr.1.

³⁵ Jf. strprl. § 171, nr.2.

³⁶ Jf. strprl. § 171, nr.3.

³⁷ Jf. strprl. § 171, nr.4.

³⁸ Jf. strprl. § 183.

³⁹ Andenæs (2004), s. 11.

er å avskjære den arresterte fra å flykte eller forspille bevis eller til å foreta en ny straffbar handling.⁴⁰

Varetektsfengsling kan som hovedregel gis med inntil fire uker av gangen.⁴¹ Dersom politiet ønsker fortsatt varetekt må dette vurderes av retten i et nytt fengslingsmøte. Dersom etterforskningens art eller andre særlige omstendigheter tilsier at fornyet prøving av varetekt etter fire uker vil være uten betydning, kan retten sette en lenger frist. Varetektsfengslingen vil enten gjelde frem til løslatelse blir besluttet av påtalemyndigheten eller retten, eller til en dom er rettskraftig og soning kan påbegynnes.

Det finnes ingen øvre grense for hvor mange ganger en varetekt kan forlenges, og i alvorlige og kompliserte saker kan varetektstiden strekke seg til over ett år – og gjerne over flere år. Norge har ved flere anledninger blitt kritisert for sin bruk av varetekt av CPT - Den europeiske komité for forebygging av tortur og umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff – blant annet fordi varetektsfengslede i noen tilfeller må sitte svært lenge i varetekt.⁴²

Andenæs uttaler om varetekt at dette ”ikke er en strafferettslig reaksjon, men et straffeprosessuelt tvangsmiddel under straffesaken”.⁴³ Han uttaler videre at det ”ville være et misbruk, og i strid med lovens regler, å bruke varetektsfengsel som en form for straff”.⁴⁴ Problemstillingen rundt varetekt har i mange år vært gjenstand for diskusjon og kritikk. Bjerke skriver at dette ikke minst skyldes ”at i et moderne rettssamfunn reiser det seg alvorlige betenkeligheter ved å anvende frihetsberøvelse – ofte for lengre tid – uten at skyld er endelig fastslått ved dom”.⁴⁵ Dette har sammenheng med det straffeprosessuelle prinsippet om at enhver skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist.⁴⁶

⁴⁰ Jf. strprl. § 184, annet ledd, jf. § 171.

⁴¹ Jf. strprl. § 185.

⁴² Jf. Rapport fra Europarådets torturovervåkningskomité (CPT), hvor de har besøkt Norge i 1993, 1997, 1999, 2005 og 2011. Rapport fra det seneste besøket: <http://www.cpt.coe.int/documents/nor/2011-33-inf-eng.pdf>
[Sitert 20.04.15.]

⁴³ Andenæs (2004) side 409.

⁴⁴ Andenæs (2004) side 409.

⁴⁵ Bjerke (1986) side 12.

⁴⁶ Se fotnote 9.

For fullstendighets skyld vil jeg i det videre kort presentere både de generelle og de spesielle vilkårene for fengsling.

2.3.2.1 De generelle vilkår for fengsling

2.3.2.1.1 Handlingen må kunne medføre "straff"

Det er et vilkår for varetektsfengsling at handlingen må kunne medføre straff. I dette ligger et krav om at alle de fire vilkårene for straff må være oppfylt.⁴⁷ Det er ikke nok at vedkommende har overtrådt gjerningsbeskrivelsen i straffebudet, dersom straff er utelukket grunnet manglende skyld eller tilregnelighet.⁴⁸ Varetektsfengsling kan imidlertid benyttes overfor utilregnelige dersom det er sannsynlig at det vil bli reist sak om tvungent psykisk helsevern eller tvungen omsorg, jf. strprl § 171 annet ledd.

2.3.2.1.2 "Skjellig grunn til mistanke"

Det er videre et vilkår for bruk av varetektsfengsling at det foreligger skjellig grunn til mistanke om straffbar handling. Med dette forstås det samme som sannsynlighetsovervekt for at personen har begått den straffbare handlingen, jf. Rt.1993, s.1302.⁴⁹ Her ble det uttalt at "det skal være mer sannsynlig at siktede har begått den straffbare handlingen saken gjelder enn at han ikke har det".⁵⁰ I Rt.2001, s.977⁵¹ aksepterer Høyesteretts kjæremålsutvalg en avgjørelse hvor kravet til skjellig grunn til mistanke finnes oppfylt etter "en samlet vurdering", og uten at det stilles krav om at det skal redegjøres for hvorledes de enkelte ledd i bevisvurderingen har påvirket den samlede vurderingen.⁵²

Da loven kun hjemler en adgang til å pågripe eller fengsle noen dersom vilkårene foreligger, betyr dette at det må foretas en totalvurdering til slutt hvorvidt siktede skal fengsles. Her vil styrken av mistanke ha betydning. I de fleste tilfeller hvor det blir besluttet pågripelse eller

⁴⁷ Disse er det må være utført en handling eller unnlatelse som dekkes av et straffebud som nedfelt i lov, det må ikke foreligge en straffrihetsgrunn, det må være utvist subjektiv skyld og personen må ha vært tilregnelig i gjerningsøyeblikket.

⁴⁸ Er eksempelvis vedkommende under 15 år eller psykotisk kan ikke straff brukes, se henholdsvis strl. §§ 46 og 44.

⁴⁹ Saken gjaldt begjæring om varetektsfengsling for en mistenkt etter strl. § 192, hvor stridens kjerne var hvor strengt "skjellig grunn" skulle tolkes. Høyesterett sluttet seg til lagmannsrettens tolkning av begrepet.

⁵⁰ Side 1303 i dommen.

⁵¹ Saken gjaldt begjæring om fortsatt varetektsfengsling.

⁵² Jf. dommens side 978.

fengsling, føler nok påtalemyndigheten og retten seg nokså sikre.⁵³ Etter NOU 1980:28, s. 175 fremgår det at det er forholdsvis sjeldent at den som blir fengslet, senere blir frifunnet eller får saken henlagt. Av de 250 fengslingssaker som ble undersøkt til bruk for Varetekstutvalgets innstilling, var det bare 17 sakers om endte med frifinnelse eller henleggelse.⁵⁴ Dette er imidlertid 35 år siden, og det kan tenkes at saksmengden, og derav henleggelser eller frifinnelser, har gått betraktelig opp. Likevel skulle ikke dette i seg selv tilsi at påtalemyndigheten ikke føler seg sikre ved fengslinger.

Kravet om skjellig grunn til mistanke gjelder kun faktum, ikke lovanvendelsen.⁵⁵ Dette vil også svare til det som gjelder på domsstadiet. Prinsippet om at tvilen skal komme tiltalte til gode gjelder for de faktiske spørsmål, ikke de rettslige. Ved tvil om rettslige spørsmål må dommeren ved den forholdsmessighetsvurderingen som skal gjøres ved fengsling⁵⁶, velge den løsning han finner alt i alt har de beste løsningene for seg.⁵⁷

2.3.2.2 De spesielle fengslingsvilkårene

Straffeprosessloven § 171 lister opp fire spesielle fengslingsvilkår, hvorav minst én må være oppfylt for anvendelse av bestemmelsen. Flere av punktene kan påberopes som fengslingsgrunn samtidig.

Straffeprosessloven § 171 nr. 1 kommer til anvendelse i tilfeller hvor det foreligger unndragelsesfare. Det må etter lovens ordlyd være ”..grunn til å frykte for at han vil unndra seg forfølgningen eller fullbyrdingen av straff eller andre forholdsregler”.⁵⁸ Det kreves ikke sannsynlighetsovervekt.⁵⁹ Vurderingen av om det foreligger fluktfare er konkret, og fare for flukt innen- og utenlands er likestilt.

⁵³ Andenæs (2009), side 286.

⁵⁴ Se også Bratholm (1957) side 95, hvor de på 1950-tallet også hadde lave, om enn noe høyere enn på 1980-tallet (jf. NOU 1980:28), tall på henleggelser og frifinnelser.

⁵⁵ Se her således Bjerke (1981), side 109, men motsatt i Bratholm (1957), side 168-169.

⁵⁶ Se punkt 2.3.2.4 nedenfor.

⁵⁷ Andenæs (2004) s. 115.

⁵⁸ ”(a)ndre forholdsregler” vil være overføring til tvungent psykisk helsevern eller tvungen omsorg”, se Andenæs (2009) side 286.

⁵⁹ Jf. Rt. 1997, s. 2032 hvor det ble uttalt på side 2033 at det kreves objektive momenter for å konstatere at unndragelse fra strafforfølgning er sannsynlig.

Etter strprl. § 171, nr. 2 gis det adgang til pågrepelse og fengsling av mistenkte når det er en ”nærliggende fare for at han vil forspille bevis i saken”. Slik bevisforspillelse kan som loven gir eksempler på være å fjerne spor eller påvirke vitner eller medskyldige. Med ”nærliggende fare” må det etter en totalvurdering antas å være rimelig sikkert at bevisforspillelsesfare vil skje. At det kun foreligger en mulighet til bevisforspillelse er ikke nok.⁶⁰

En tredje fengslingsgrunn er tilfeller hvor det ”antas påkrevd for å hindre at han på ny begår en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder”, se strprl. § 171, nr. 3. Gjentakelsesfaren gir grunn til pågrepelse for å forhindre nye forbrytelser.⁶¹ Det stilles samme krav til grovhet som for den handling som siktede er mistenkt for å ha begått.⁶² Hvor stor faregrad for gjentakelse fremgår ikke uttrykkelig av lovens ordlyd. Av forarbeidene fremgår det at meningen er å gi ”rom for en skjønnsmessig bedømmelse av så vel faregrad og alvorligheten av de fryktede lovbrudd som mulighetene for avvergelse av faren på annen måte”.⁶³ Det er videre forutsatt at det uavhengig av siktelsens alvor må foreligge en ”sterk grad av sannsynlighetsovervekt” for gjentakelse.⁶⁴

Til slutt kan siktede etter nr. 4, påripes dersom ”han selv begjærer det av grunner som er fyldestgjørende”. Her kreves mer enn et passivt samtykke, og alle de generelle vilkår for pågrepelse må foreligge.⁶⁵ Eksempelvis kan dette være tilfelle dersom siktede venter en ubetinget fengselsstraff. Da kan siktede sitte i varetekt i påvente av domsavsigelse og deretter få dette til fradrag i dommen⁶⁶, i stedet for å gå ledig frem til saken blir pådømt.⁶⁷ En annen grunn til at siktede selv kan ønske dette kan være frykt for represalier fra folk utenfor han har gitt opplysninger om, eksempelvis fra andre kriminelle i et narkotikamiljø.⁶⁸

2.3.2.3 Rettshåndhevelsesarrest

Etter strprl. § 172 fremgår muligheten for den såkalte rettshåndhevelsesarresten, som er en utvidet adgang til pågrepelse og fengsling overfor en som mistenkes for en særlig grov

⁶⁰ Jf. Rt. 1997, s. 1902, side 1904.

⁶¹ Andenæs (2009) side 288.

⁶² Jf. Rt. 1996, s. 474, s. 475.

⁶³ Innst. (1969) side 239.

⁶⁴ Ot.prp nr. 53 (1983-84), side 30 og side 164-165.

⁶⁵ Andenæs (2008) side 280.

⁶⁶ Jf. strl. § 60.

⁶⁷ Jf. Innst. (1961), side 11-12.

⁶⁸ Jf. Andenæs (2009), side 289.

forbrytelse.⁶⁹ I disse tilfellene vil det ikke være nødvendig at de spesielle vilkårene i § 171 er oppfylt. Derimot er til gjengjeld kravet til mistanke betydelig skjerpet og kravet gjelder samtlige straffbarhetsvilkår.⁷⁰ Etter § 172 kreves det for pågrepelse at ”det foreligger tilståelse eller andre forhold som i særlig grad styrker mistanken”. Etter denne bestemmelsen er det ikke tilstrekkelig med sannsynlighetsovervekt. Det må stilles krav om ”et særlig sterkt grunnlag for mistanke”⁷¹, og retten må, etter slik Andenæs uttrykker det, ”være temmelig sikker på skyldspørsmålet”.⁷² Basert på motivene til § 172⁷³ tar bestemmelsen sikte på ”å motvirke den følelse av utrygghet og mangel på tillit til samfunnets rettshåndhevelse som kan bli følgen om grove forbrytere får være på frifot under saken”.⁷⁴

2.3.2.4 Fengslingen må ikke være et uforholdsmessig inngrep

Selv om lovens generelle og spesielle vilkår for fengsling foreligger, betyr ikke dette at tvangsmiddelet kan brukes.⁷⁵ Etter strprl. § 170a er det vilkår om at tvangsmiddelet må være forholdsmessig. Det må tas til vurdering at pågrepelse og fengsling er alvorlige inngrep overfor den som rammes, og derfor skal det vurderes om det totalt sett er rimelig å anvende inngrepet.⁷⁶

⁶⁹ Se strprl. § 172, bokstav a og b hvor dette vil være forbrytelser som kan medføre straff av fengsel i 10 år eller mer, eller forsøk på en slik forbrytelse (a), eller en forbrytelse mot straffeloven § 228 annet ledd, annet straffalternativ jf. § 232, § 229 annet straffalternativ jf. § 232, eller § 229 tredje straffalternativ (b).

⁷⁰ Jf. Rt. 1999, s. 297, s. 298, og videre Rt. 1996, s. 439, s. 440, hvor det er fastslått at straffeprosessloven § 172 også omfatter vilkåret om tilregnelighet.

⁷¹ Jf. Rt. 1989, s. 70, s. 72.

⁷² Andenæs (2008), side 290.

⁷³ Jf. Straffeprosesslovkomiteens innstilling 1961, side 6.

⁷⁴ Andenæs (2008) side 291.

⁷⁵ Jf. lovens formulering om at mistenkte ”kan” pågripes eller fengsles.

⁷⁶ Se punkt 4.2.2 nedenfor for mer detaljer.

3 GENERELT OM STRAFFELOVEN § 325, FØRSTE LEDD, NR.1

3.1 Rettslig plassering

Strl. § 325, nr.1 står i straffelovens tredje del, kapittel 33, og vil med dette være en forseelse. Ved forseelser i den offentlige tjenesten vil ingen privatperson ha status som fornærmet etter strl. § 325. Således kan det ikke reises subsidiær privat straffesak.⁷⁷ Dette må sees i sammenheng med at straffebudet først og fremst er satt til å ivareta det offentliges interesser, ved å sørge for tilstrekkelig tillit til myndighetene. Enkeltpersoners interesser er også ivaretatt gjennom andre straffebestemmelser. Påtalen ved strl. § 325 er ubetinget offentlig.⁷⁸

3.2 Formålet bak bestemmelsen

Formålet bak bestemmelsen er å skape en ”disiplinerende og forebyggende effekt”, slik at tjenestehandlinger utføres på en forsvarlig måte.⁷⁹ Det er en viktig forutsetning for myndighetsutøvelsens effektivitet at allmennheten bevarer tilliten til myndighetene. Ved utøvelse av offentlig myndighet tas avgjørelser som er bestemmende for privatpersoners rettigheter og plikter, og borgerne må kunne stole på at makten tjenestemennene besitter ikke misbrukes. Ved at det stilles et ekstra strafferettslig ansvar overfor offentlige tjenestemenn, i tillegg til de ordinære bestemmelsene i straffelovgivningen som alle borgere er undergitt, er hensynet til borgernes rettsikkerhet avgjørende.

3.3 Rettslig standard

Uttrykket ”grov Uforstand i Tjenesten” er en rettslig standard. Med dette henvises det til en type rettsregler som ikke knytter bestemte rettsfølger til bestemte faktiske forhold, men som i stedet henviser til en kjent, utenforliggende målestokk⁸⁰ som brukes ved vurderingen av om det er begått noe straffbart. De rettslige standardene bygger på samfunnsnormer som vil være dynamiske, ved at de endrer seg i takt med samfunnsendringene og samfunnsholdningene.

⁷⁷ Jf. Rt. 1994, s. 1345, hvor kjæremålsutvalget på side 1346 i kjennelsen slutter seg til lagmannsrettens uttalelse om at det etter rettspraksis og teori er fastslått at subsidiær privat straffesak ikke kan anlegges på grunnlag av strl. § 325.

⁷⁸ Jf. strl. § 77.

⁷⁹ Wegner (2014), side 62. Se også Rt. 1997, s. 1819, hvor førstvoterende på side 1820 uttaler at ”(h)ensikten med en bestemmelse som straffeloven § 325 nr 1 er å bygge opp under at tjenestehandlinger skal utøves forsvarlig.”

⁸⁰ Knoph (1939), side 4, hvor det uttales at handlingen må sammenlignes med den ”korrekte sosiale opptreden”.

Det er både etter teori og praksis uttalt at det ved bruk av rettslige standarder, bør søkes å gjøre bestemmelsene så klare og presise som mulig. Knoph har tatt til orde for at rettslige standarder bør anvendes med forsiktighet på strafferettens område:

*”Et rettsområde hvor standarder bør være banlyst er strafferetten, hvor historisk erfaring har godtgjort hvilken fare det er for borgernes rett og frihet, at dommeren kan ilegge straff hvis han finner handlingen straffverdig, moralsk forkastelig, samfundskadelig, stridende mot den almindelige rettsbevissthet e.l.”.*⁸¹

Dette taler for forsiktighet med illeggelse av straff ved bestemmelser som er en rettslig standard. Dommeren må være sikker i sin sak og bør ikke basere resultatet på at dette strider mot dennes personlige moral- eller religionssyn. Domstolene bør heller ha gode og faste kilder til å underbygge sitt resultat.

Med bruk av rettslige standarder åpnes muligheten for å kriminalisere handlinger det ellers ville vært vanskelig å ramme med en rent uttømmende og beskrivende ordlyd. Etter det strafferettslige legalitets- eller lovprinsipp⁸² settes det krav til en mest mulig presis og tydelig ordlyd i straffebudet⁸³ som skaper forutberegnelighet for borgerne. Det er etter dette grunn til å være kritisk eller påpasselig ved bruk av rettslige standarder. Likevel vil det være slik Mæland uttaler at ”(p)å flere områder er det imidlertid både nødvendig og hensiktsmessig å bruke vage uttrykk og rettslige standarder i lovverket.”.⁸⁴ Bruk av rettslige standarder vil være hensiktsmessig av den grunn at det er vanskelig for lovgiver å tenke seg til alle faktiske situasjoner straffebudet skal dekke.

3.4 Hvem anvendes bestemmelsen overfor?

Med ordene ”Embeds- eller Bestillingsmand” henvises det til den generelle stillingen som offentlig tjenestemann, men det er med valg av ord bevisst valgt å avgrense mot ombudsmennene. Grunnen til at det skilles mellom offentlige tjenestemenn og ”embeds- og bestillingsmend” er etter forarbeidene at det vil være urimelig å straffe ombudsmenn ”der er pligtige til at overtage sit ombud”⁸⁵ for uforstand. Det alminnelige utgangspunkt blir etter

⁸¹ Knoph (1939), side 24.

⁸² Se GrL. § 96 hvor det følger at ”Ingen kan dømmes uden efter Lov”.

⁸³ Jf. EMK art.7, hvor det etter EMD-praksis fremgår at strafferegler ikke skal tolkes utvidende til tiltaltes ugunst. Således Andenæs (2004) side 120.

⁸⁴ Mæland (2004) side 59.

⁸⁵ Indst.O I (1901-02) side 48.

dette at uttrykket omfatter ”de personer som i kraft av valg eller ansettelse kan utøve offentlig myndighet på vegne av stat eller kommune”.⁸⁶ Politi- og påtalemyndighet vil da blant annet falle inn under denne kategorien. Loven sonderer ikke mellom fast- eller midlertidig ansettelse eller om vedkommende er under- eller overordnet.

Både Skeie og Bratholm/Matningsdal hevder at bestemmelsen omfatter alle offentlige tjenestemenn unntatt ombudsmenn, mens Kjerschow anfører at bestemmelsen er begrenset til tjenestemenn som har ”kompetanse til å foreta ransaking og beslag”.⁸⁷ Etter dette må det antas at dersom gjerningspersonen ikke er en offentlig tjenestemann, kan normalt strl. §§ 223 eller 226 isteden brukes.

3.5 Den straffbare handlingen

3.5.1 ”I Tjenesten”

Den grove uforstand må være utført i tjenesten. Med dette vil ikke handlinger begått i privatlivet kunne straffes etter strl. § 325. Også private gjøremål som tjenestemannen utfører i arbeidstiden faller utenfor bestemmelsen.⁸⁸ Men dersom en politimann i sin fritid plutselig må tre inn i aksjon som polititjenestemann⁸⁹ vil han være innenfor bestemmelsens virkeområde. Det har ingen betydning hva slags form tjenestehandlingen er utført i, dette være seg skriftlig, muntlig, ved unnlatelse, signal eller annen konkludent atferd.⁹⁰

”I Tjenesten” vil ikke omfatte enhver tjeneste i arbeidstiden. Handlingen må i alle fall innebære en viss grad av myndighetsutøvelse. Videre må den utviste uforstanden ha en viss sammenheng med den utførte tjenesten.⁹¹

⁸⁶ <http://abo.reettsdata.no/browse.aspx?sDest=gN19020522z2D10z2E956> - note 956, ved Magnus Matningsdal. [Sitert 18.03.15]

⁸⁷ Skeie II (1946), s. 464, Bratholm og Matningsdal (1998) side 7. Motsatt Kjerschow, 1930, side 781 og 335.

⁸⁸ Wegner (2014), side 62.

⁸⁹ Jf. politiinstruksen § 6-2.

⁹⁰ Wegner (2014), side 63.

⁹¹ Jf. Rt. 1997, s. 1819 hvor saken omhandlet en lensmannsbetjent som var siktet for fartsoverskridelse. Han ble frifunnet av Høyesterett, da de mente overtredelsen hadde ”en så perifer tilknytning til hans funksjoner som lensmannsbetjent, at den ikke kunne anses begått i tjenesten” (side 1820). Handlingen ble med dette ansett å være utenfor tjenestehandlingen, og vedkommende lensmannsbetjent ble i stedet idømt fengselsstraff etter veitrafikkloven § 6.

3.5.2 "Grov Uforstand"

Etter strl. § 325, første ledd, nr.1 er det straffbart å utøve grov uforstand i tjenesten. Slik straffebudet er beskrevet, beskriver den både den straffbare handlingen og skyldkravet.

Tjenestemannen har utvist grov uforstand når han har opptrådt på en måte som grovt avviker fra forsvarlig opptreden. Men begrepet må ikke tolkes for strengt. Det er etter praksis antatt at tjenestemannen må ha et visst spillerom for uheldige handlinger og vurderinger.⁹²

Det er en klar forutsetning for straff etter strl. § 325 at den tiltalte tjenestemann har utvist en handling eller unnlatelse som strider mot normen for forstandig opptreden.

I lovforarbeidene fra 1896 forutsettes det en viss subjektivitet i fastsettingen av normen, hvor det forutsettes at det vil være meningsforskjeller:

*"Tillige maa det fremhæves, at det selvfølgelig vilde være i høi Grad uforstandigt at karakterisere som Uforstand enhver Dom eller Afgjørelse, som man for sit Vedkommende anser for utvilsomt eller endog aabenbart uriktig, al den Stund Erfaringen noksom viser, at der er et vidt Felt, hvor Meningerne selv mellem Mænd, der gjensidig maa anerkjende hverandres Forstandighet, kan staa skarpt mod hverandre."*⁹³

Det fremgår etter dette at det skal en del til før en handling kan karakteriseres som "Uforstand", da dette er et vidt felt som rommer mange situasjoner.⁹⁴

Denne forutsetningen er fulgt opp både i praksis og teori. I Rt. 1986, s. 670 uttaler Høyesterett at det skal mye til før noe kan konstateres å være "grov Uforstand". I denne saken fant en lensmannsbetjent om natten en mann liggende bevisstløs i gata med skrubbsår i ansiktet. Mannen luktet alkohol og ble satt i drukkenskapsarrest. Lensmannsbetjenten unnlot i løpet av de åtte timene mannen var inne i arresten å tilkalle lege. Da mannen ble løslatt og fikk dratt til legen, viste det seg at han hadde brudd på hodeskallen etter et ran. Lensmannsbetjenten ble dømt i herredsretten for å ha utøvd grov uforstand i tjenesten, men ble, med dissens 4-1, frifunnet i Høyesterett med begrunnelse at domsgrunnene fra tingretten ikke var tilstrekkelig nok til å avgjøre om det var blitt utvist grov uforstand. Førstvoterende uttalte at normen for

⁹² Se nedenfor i punkt 4.3.1.

⁹³ Straffelovkommisjonens Udkast til Lov om civile og geistlige Embeds- og Bestillingsmænds Disciplinærforseelser og Afskedigelse med motiver (1896), side 15.

⁹⁴ Som note 93, side 15, annen spalte.

om det forelå grov uforstand måtte være om det var utført en ”kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet.”⁹⁵

Høyesterett har etter dette lagt en høy terskel for hva som skal kvalifisere som grov uforstand. Denne normen er blitt fulgt opp i flere senere Høyesterettsdommer.⁹⁶

Dommen foran legger an til en streng tolkning av straffebudet og det må sies at det skal en del til før noe kan anses å være kvalifisert klanderverdig og dermed grov uforstand. I forarbeidene til endringslov til den nye straffeloven⁹⁷ er det uttalt at ikke enhver handling i strid med tjenesteplikten vil rammes av straffebudet. Det settes krav til at bruddet må være grovt, og ”bagatellmessige forgåelser er ikke straffbare”.⁹⁸

Etter dette kan det legges til grunn at for at noe kan konstateres som grov uforstand må for det første avviket fra korrekt handlemåte være grovt. For det andre må det være tale om brudd på en tjenesteplikt av en viss betydning.

Det kan tenkes at en tjenestemann har opptrådt på en måte som isolert sett er grovt uforstandig. Men dersom hans opptreden er i samsvar med en praksis som hans overordnede har akseptert, vil han likevel kunne bli fri for straffansvar etter strl. § 325, nr.1.⁹⁹

3.6 Skyldkravet

3.6.1 Generelt

Det er en forutsetning for anvendelse av strl. § 325 at tilstrekkelig grad av skyld er utvist. Med dette innebærer det at tjenestemannen må kunne bebreides for å ha handlet slik han gjorde. Videre må skylden etter dekningsprinsippet omfatte samtlige momenter i straffebudet med mindre det er grunnlag for å gjøre unntak.

⁹⁵ Rt. 1986, s. 670, s. 671.

⁹⁶ Se blant annet Rt. 1993, s. 1021, s. 1022, Rt. 1991, s. 111, s. 113 og Rt. 1993, s. 1025, s. 1027.

⁹⁷ Strl. av 2005, som ennå ikke er trådt i kraft.

⁹⁸ Ot.prp, nr. 8 (2007-2008), s. 338.

⁹⁹ Jf. Rt. 1993, s. 1025. Dommen gjelder ikke direkte ulovlig frihetsberøvelse, men belyser likevel problemstillingen. Saken gjaldt to polititjenstemenn som ble frifunnet for tiltale etter strl. § 325, nr.1. Ransakingen de utførte ble ansett klart ulovlig, men da polititjenstemennene hadde handlet i overrensstemmelse med den praksis som ledelsen ved vedkommende politikammer aksepterte, ble ikke handlingen karakterisert som utslag av grov uforstand i tjenesten.

Strl. § 325 har ikke inntatt noen særskilt bestemmelse om skyldkrav. Etter alminnelig lære vil det da i utgangspunktet være krav om forsett etter strl. § 40, med unntak av situasjoner der forseelsen består i unnlatelse. Det er imidlertid fastslått både etter rettspraksis og teori at skyldkravet etter strl. § 325 er grov uaktsomhet. I Rt. 1997, s. 1819¹⁰⁰ uttalte førstvoterende:

*”Straffeloven § 325 nr. 1 setter straff for den tjenestemann som utviser ”grov Uforstand” i tjenesten. Lovens formulering viser at det ikke kreves forsett. Grov uaktsomhet vil være tilstrekkelig.”.*¹⁰¹

Straffeloven inneholder i dag ingen legaldefinisjon av skyldformen uaktsomhet. I forarbeidene til straffeloven av 1902 ble det gjort flere forsøk på å definere begrepet. Da det ble ansett for vanskelig å lage en kortfattet og samtidig tilstrekkelig presis definisjon, ble ikke forsøkene fulgt opp.¹⁰² Det har etter dette vært opp til rettspraksis og juridisk teori å kartlegge hva begrepet omfatter.

I straffeloven av 2005 som ennå ikke er trådt i kraft, følger det av § 23 at:

”Den som handler i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides, er uaktsom. Uaktsomheten er grov dersom handlingen er svært klanderverdig og det er grunnlag for sterk bebreidelse.”.

Etter dette kan det slutes at det stilles et strengt skyldkrav for overtredelse av strl. § 325.

3.6.2 Subjektiv eller objektiv bedømmelse?

I norsk rett skiller man vanligvis mellom det objektive gjerningsinnhold i en handling på den ene side, og den subjektive skyld som må dekke dette gjerningsinnholdet på den andre.¹⁰³

Dersom tjenestemannen bedømmes ut i fra en objektiv norm for forstandig opptreden, vil ethvert avvik fra normen automatisk føre til at handlingen karakteriseres som uforstandig. Dersom det heller legges til grunn en subjektiv vurdering, slik at det tas hensyn til tjenestemannens individuelle forutsetninger, vil en handling som etter den objektive normen

¹⁰⁰ Se fotnote 91.

¹⁰¹ Jf. Rt. 1997, s.1819, side 1820.

¹⁰² NOU 1992: 23 side 119.

¹⁰³ Andenæs (2004) side 208.

regnes som uforstand likevel bli straffri, dersom det skyldes manglende forutsetninger hos tjenestepersonen.

I enkelte tilfeller gjøres det et unntak fra dette utgangspunktet, slik at de objektive og subjektive vilkår i et straffebud tas i én vurdering.¹⁰⁴ Bestemmelsen om grov uforstand i tjenesten er et eksempel på en slik sammensmelting, da ”uttrykket ”grov Uforstand i Tjenesten” dekker både de objektive og subjektive vilkår for straff”.¹⁰⁵ Gjerningsbeskrivelsen og skyldkravet er med dette flettet sammen. Som Andenæs skriver, gir ikke loven noen beskrivelse av hva det straffbare objektivt består i, bortsett fra at det må være et grovt avvik fra forsvarlig opptreden.¹⁰⁶ Andenæs uttaler videre at det må ha vært lovgivers mening at den som frivillig overtar en stilling, dermed også underkaster seg en viss objektiv bedømmelse av om han fyller de krav som stillingen medfører.¹⁰⁷ Andenæs støtter seg til Hagerup som også tar til orde for en objektiv bedømmelse av den grove uforstand.¹⁰⁸

Den motsatte oppfatning har støtte blant flere forfattere, hvor de legger til grunn at det må foretas en subjektiv uforstandsbedømmelse. Kjerschow uttaler om dette:

”Vise grov uforstand” vil si grovt å undlate å bruke sin forstand. Dette forutsetter, at vedkommende er i besiddelse av forstand nok til å undgå å foreta en tjenestehandling, som må betegnes som grovt uforstandig. Må det antas at hans forstand overhodet ikke strekker til i så henseende, kan han ikke straffes. Å straffe en sådan person for å ha vist grov uforstand i tjenesten vilde i virkeligheten være å straffe ham, fordi naturen ikke har utrustet ham med den forstand, som tjenestens varetagelse krever.”¹⁰⁹

Praksis har ikke tatt noe klart standpunkt til dette spørsmålet. For øvrig ble det i Rt. 1997, s. 1819 forutsatt at drøftelsen av de objektive og subjektive vilkår skal tas under ett, ved at førstvoterende i dommen uttaler at ”(o)m det er utvist grov uforstand...vil for øvrig måtte bero på en sammensatt vurdering. Her vil inngå så vel den objektive handling som de subjektive forhold.”¹¹⁰

¹⁰⁴ Andenæs (2004) side 208.

¹⁰⁵ Andenæs, (2004), side 255.

¹⁰⁶ Andenæs, (2004), side 255.

¹⁰⁷ Som nevnt i forarbeidene over i fotnote 85.

¹⁰⁸ Hagerup (1911) side 335-336.

¹⁰⁹ Kjerschow (1930) side 781.

¹¹⁰ Se fotnote 91.

3.6.3 Hva slags norm skal det tas utgangspunkt i ?

I moderne tid har det utviklet seg standarder for hva som anses som forsvarlig opptreden på de fleste områder. Det må etter det ovennevnte antas at det tas utgangspunkt i en objektiv norm, og normen varierer etter hvilket livsområde man befinner seg i. Der det er etablert egne, faglige standarder for hvordan man skal handle, vil disse bli utgangspunktet for vurderingen av om det er begått grov uforstand. Eksempelvis vil det foreligge standarder for politiarbeid¹¹¹ eller interne rutiner som angir hvordan arbeidet bør og skal gjøres i det enkelte politidistrikt.

At strl. § 325 er forbeholdt de mer alvorlige tilfellene er forutsatt både i lovforarbeidene¹¹² og i rettspraksis. Rt. 1995, s. 1195 er omtalt som et grensetilfelle.¹¹³ Her var to tjenestemenn tiltalt for utilbørlig opptreden i tjenesten, ved at de en vinterdag skulle fjerne en beruset mann fra Oslo sentrum. Tjenestemennene kjørte mannen omtrent en mil utenfor sentrum hvor de satt ham av. Mannen kom seg ikke hjem, og måtte bryte seg inn i et hus for å holde varmen. Høyesteretts flertall, med dissens 4-1, uttalte at tjenestemennenes opptreden klart var kritikkverdig, men likevel ikke straffbar. Førstvoterende uttalte at ”det måtte, som for andre tjenestemenn, være et spillerom før man konstaterer at dårlig utførelse av arbeidet representerer en straffbar handling”.¹¹⁴ Hun la videre vekt på at det skal svært mye til for å bli dømt etter bestemmelsen.¹¹⁵

Med en slik relativ uklar rettstilstand kan det være naturlig å se hen til de reelle hensyn som tilsier at man bør utvise forsiktighet med å skulle akseptere en utstrakt bruk av individuelle unnskyldningsgrunner.

3.7 Medvirkning

Etter dagens strafferett må et eventuelt medvirkeransvar angis gjennom et medvirkertillegg i de straffebud man ønsker at skal ramme medvirkning. I de tilfeller hvor dette ikke uttrykkelig fremgår av straffebudet, må det innfortolkes et medvirkertillegg der dette passer.

Medvirkning er ikke uttrykkelig nevnt i strl. § 325, og med dette ikke straffbart.¹¹⁶

¹¹¹ Eksempelvis forskrift om bruk av politiarrest (forskrift/2006-06-30-749).

¹¹² Se fotnote 93 og 94.

¹¹³ Dommen gjelder strl. § 325, nr. 3, men kan likevel belyse problemstillingen.

¹¹⁴ Jf. Rt. 1995, s. 1195, s. 1197.

¹¹⁵ Det samme vil gjelde ved strl. § 325, første ledd, nr.1.

¹¹⁶ Jf. Bratholm og Matningsdal (1998), side 10.

3.8 Straff

Straffen for overtredelse av strl. § 325 er normalt bøter. Men etter dens annet ledd følger det at ved ”Gjentagelsestilfælde” eller under ”særdeles skjærpende Omstændigheder”, kan straffen bli tap av stilling. Gjentagelsesstraff forutsetter at de generelle vilkårene i strl. § 61 er oppfylt. Fradømmelse av stilling er idømt i svært få tilfeller.¹¹⁷

¹¹⁷ Se Rt.1992, s.370 og Rt. 1992, s. 974

4 NÆRMERE OM INNHOLDET I BEGREPET "GROV UFORSTAND I TJENESTEN"

4.1 Innledning

Etter strl. § 325, første ledd, nr.1 kan en offentlig tjenestemann altså bli straffet dersom han utøver grov uforstand i tjenesten. For å kunne avgjøre om det er begått grov uforstand i tjenesten må det først klarlegges hva den forstandige opptreden i det konkrete tilfelle ville ha vært. Først på denne bakgrunn er det mulig å avgjøre om den foreliggende tjenestehandling utgjør det nødvendige avvik og således kvalifiserer til grov uforstand.

Hva som vil være grov uforstand i tjenesten, vil være en konkret og skjønnsmessig helhetsvurderingsvurdering. Jeg vil i det videre forsøke å gi en liste over de viktigste momentene som inngår i denne helhetsvurderingen. Disse er om det foreligger manglende oversikt eller kontroll, om frihetsberøvelsen er uforholdsmessig, fornærmedes stilling, om frihetsberøvelsen er i strid med regler, forskrifter eller instruksjoner og om den ulovlige frihetsberøvelsen kunne ha vært forebygget med alternative tiltak.

Jeg vil belyse med eksempler fra saker fra Spesialenheten for politisaker. Jeg vil bruke både positive påtaleavgjørelser, saker som henlegges og saker sendt til administrativ vurdering, da de ulike typene av saker alle inneholder sentrale momenter som vektlegges.

4.2 Momenter i helhetsvurderingen

4.2.1 Manglende oversikt eller kontroll?

4.2.1.1 Mangel på eller svikt i kommunikasjon

God kommunikasjon er en vesentlig faktor i en arrest- eller fengslingsprosess. I denne prosessen er det flere ledd som inngår. Først foretas selve pågripelsen, som ofte gjennomføres av en polititjenestemann på stedet. Deretter skal påtalejuristen opprettholde pågripelsen¹¹⁸ og utarbeide en skriftlig siktelse¹¹⁹, for til slutt at arrestanten overtas av arrestpersonale. Når det er så mange ledd som inngår er det viktig med en god kommunikasjon mellom partene.

Dersom det svikter i kommunikasjonen kan dette føre til flere feil, og en av følgene vil eksempelvis kunne være at en frihetsberøvet person må sitte enda lenger i arrest eller fengsel.

¹¹⁸ Jf. strprl. § 179.

¹¹⁹ Jf. strprl. §§ 175 og 179.

En sak som belyser dette er fra Sør-Trøndelag politidistrikt¹²⁰ hvor en person var beordret løslatt, men hvor løslatelsen ikke skjedde før neste dag. Vedkommende ble her holdt i arrest i mer enn seksten timer uten at det forelå rettslig grunnlag for det. I Spesialenhetens vurdering av om det skulle ilegges straff ble det vektlagt at det forelå svikt i kommunikasjonen mellom de involverte parter og enheter. Det lot seg ikke klarlegge spesifikt hvor svikten var, og etterforskningen ga ikke grunnlag for straffereaksjon mot enkeltpersoner.¹²¹

Svikt i kommunikasjonen kan innebære en straffbar handling som karakteriserer til ”grov Uforstand i Tjenesten”. Dette viser en sak fra Søndre Buskerud politidistrikt¹²² hvor grov svikt i kommunikasjonen ble avdekket. Her ble en mann holdt varetektsfengslet i et døgn i påvente av avhør. Etter avhøret besluttet påtalejuristen at han skulle bli løslatt klokken 14.00. Dette ble notert i både rapport om løslatelse, samt i logg for arresttiltak. Likevel ble ikke mannen løslatt før klokken 20.50. Etter Spesialenhetens vurderinger skyldes dette misforståelser og svikt i kommunikasjonen mellom personell som hadde ansvaret for saken. Ingen av dem forsikret seg om at løslatelsen faktisk var eller ble gjennomført, men la heller til grunn at noen andre gjorde det. Forholdet ble avdekket da en av de som hadde jobbet med saken tidligere på dagen senere på kvelden fikk en følelse av at noe ikke stemte, og ringte en patrulje som var på vakt og ba dem kjøre å sjekke arresten. Den pågrepne ble da løslatt og hadde vært uten tilsyn siden klokken 14.00. Dette ble ansett som grov uforstand i tjenesten.

Forskjellen mellom de to ovennevnte sakene kan sies å være den ansvarsfraskrivelse de involverte i saken fra Søndre Buskerud politidistrikt foretok seg. Spesialenheten slår med dette hardt ned på handlinger hvor tjenestemenn går ut i fra at andre gjør jobben og ikke dobbeltsjekker at det blir gjort selv. I saken nevnt fra Søndre Buskerud politidistrikt var det også lettere å plassere ansvaret hos enkeltpersoner enn i saken fra Sør-Trøndelag politidistrikt.

¹²⁰ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Positivepåtaleavgjørelser/TabId/173/ArtMID/590/ArticleID/51/Positive-p229taleavgj248relser-2010.aspx>

Under overskriften ”Foretaksstraff. Ulovlig frihetsberøvelse”. Det ligger ikke ute noe saksnummer på denne saken. [Sitert 05.03.15]

¹²¹ Jf. strl. §§ 117 og 223.

¹²² <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Positivepåtaleavgjørelser/TabId/173/ArtMID/590/ArticleID/53/Positive-p229taleavgj248relser-2012.aspx>

Sak nr. 7, ref. nr. 780/11-123.(Under overskriften ”Foretaksstraff. Grov uforstand i tjenesten.” På denne siden fungerer ikke søkefunksjonen. [Sitert 21.04.15]

For at rettsikkerheten til borgerne skal ivaretas er det viktig at politi- og påtalemyndigheten setter seg godt inn i saken til vedkommende person de vurderer frihetsberøvelse for.

En sak som illustrerer dette er en sak hvor Nordre Buskerud politidistrikt ble etterforsket vedrørende overskridelse av frist for fremstilling for tingretten ved varetektsfengsling.¹²³

En person ble først pågrepet av Søndre Buskerud politidistrikt hvor han satt i arrest én dag, før han ble overført til arresten i Nordre Buskerud politidistrikt hvor han satt i nærmere fire døgn før han ble løslatt. Spesialenheten viste her til strprl. § 183 som krever at dersom påtalemyndigheten vil beholde den pågrepne, må de snarest mulig og senest innen den tredje dagen etter pågripelse fremstille arrestanten for varetekt. Det ble videre understreket at fristen i strprl. § 183 er absolutt og løper uavhengig av om det er virkedag, helgedag eller helligdag.¹²⁴ Fristen regnes fra selve pågripelsen.¹²⁵ Spesialenheten mente det var grunnlag for å kritisere politiadvokaten for ikke å ha satt seg godt nok inn i saken, men fant imidlertid at det forelå tvil med hensyn til om politiadvokaten var så sterkt å bebreide at skyldkravet etter strl. § 325 var oppfylt. Spesialenheten henla saken etter bevisets stilling grunnet tvil om kravet til subjektiv skyld.

Denne saken viser at hvor flere politidistrikt og flere påtaleansvarlige har vært involvert vil det lettere kunne oppstå feil grunnet kommunikasjonssvikt og uklar ansvarsfordeling.¹²⁶ I slike tilfeller bør det derfor stilles krav om at ansvarlig politiadvokat er påpasselig med å sjekke historikken til arrestanten. Selv om det kan tale til forsvar for vedkommende politiadvokat i denne saken at det var to forskjellige politiadvokater fra politidistriktet som hadde med saken å gjøre, må det likevel kunne sies at det taler desto mer for at det bør stilles strenge krav til god kommunikasjon når det er flere involverte politiadvokater på saken.

Annet som kan trekkes ut av saken er at selv om arrestanten forflyttes mellom flere politidistrikt vil arrestoppholdet likevel utgjøre én sammenhengende pågripelse. Fristen for fremstilling vil heller ikke bli avbrutt ved overføringer eller ved at det nye politidistriktet treffer ny beslutning om pågripelse. I slike tilfeller må arrestantens rettigheter settes først.

¹²³ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Erfaringslæringadministrativeavgjørelser/TabId/174/ArtMID/591/ArticleID/88/Saker-sendt-til-administrativ-vurdering-2011.aspx>

Sak nr. 52, ref.nr. 10168101. Søkeord: "10168101". [Sitert 21.04.15.]

¹²⁴ Domstolloven § 149 vil med dette ikke gjelde.

¹²⁵ http://abo.reettsdata.no/browse.aspx?bid=direct&s_terms=strprl.%20§%20183&sDest=gL19810522z2D25z2EA7183-strprl.%20§%20183, note 1087, ved Geir Sunde Haugland. [Sitert 03.04.15.]

¹²⁶ Se fotnote 123, sak nr. 52, ref.nr. 10168101, side 5.

Å se ett sammenhengende arrestopphold fordelt på flere politidistrikt som separate pågripelser ville kunne føre til store muligheter for omgåelse av regelverket som i realiteten skal ivareta arrestantens rettigheter.¹²⁷

Det er viktig at ansvarlig politijurist på saken vet sine arbeidsoppgaver og plikter, samt at disse faktisk også gjøres. En sak som belyser problemstillingen er hvor Agder politidistrikt og en tilhørende politijurist ble anmeldt av en person for ulovlig å ha holdt ham fengslet i tre dager. Fornærmede ble fremstilt for varetektsfengsling, men tingretten tok ikke påtalemyndighetenes begjæring om varetektsfengsling til følge. Påtalemyndighetens anke til lagmannsretten ble gitt oppsettende virkning.¹²⁸ Selv om det var gitt oppsettende virkning, kom politijuristen i samtale med sakens etterforsker frem til at anken burde trekkes. Politijuristen ba så etterforsker om å løslate arrestanten og forutsatte at etterforskeren ville følge opp dette. Arrestanten ble imidlertid ikke løslatt før tre dager senere. Politijuristen uttalte i avhør at hun ikke oppfattet det som hennes oppgave å sørge for det praktiske knyttet til løslatelsen av arrestanten. Spesialenheten henla saken både for politijuristen og etterforskeren som intet straffbart forhold anses bevist, men politimesteren ble bedt om å gjennomgå saken administrativt.

Spesialenheten uttalte i saken at frihetsberøvelse er et tyngende inngrep for den som utsettes for det. Det er med dette viktig at ansvarsforhold og kommunikasjonsrutiner innrettes slik at ingen utsettes for unødvendige beslutninger. Hadde politijurist og etterforsker på saken hatt tydeligere kommunikasjon om hvem som skulle ta ansvar for løslatelsen av arrestanten hadde det kunne vært unngått at denne satt tre dager ekstra i varetekt.

Formidlende omstendigheter i så måte kan være at politiadvokaten på saken er uerfaren eller at det har oppstått misforståelser. Likevel bør det stilles særlige krav til en uerfaren politiadvokaten at denne dobbeltsjekker sine plikter og eventuelt forhører seg med overordnende før og når beslutninger treffes.

Svikt i systemet som har til formål å fange opp feil kan også være årsak til eller en medvirkende årsak til at feil begås. I noen tilfeller kan disse feilene være så grove at de taler for at det foreligger grov uforstand i tjenesten.

¹²⁷ Se fotnote 123, sak nr. 52, side 3.

¹²⁸ Oppsettende virkning betyr at virkningen av en avgjørelse utsettes til anken eller kjæremålet er behandlet.

En sak som belyser dette er hvor Oslo politidistrikt ble anmeldt og etterforsket etter påstand om ulovlig lang varetekt av en mindreårig gutt på 17 år som ble pågrepet etter mistanke om narkotika.¹²⁹ Pågripelsen av ham ble besluttet opprettholdt av politijurist samme kveld som pågripelsen ble foretatt. Guttene ble avhørt dagen etter og fengslingsmøtet ble berammet. En annen politijurist trakk imidlertid fengslingsbegjæringen samme dag avhøret ble gjort og henla saken mot ham samme dag. Guttene ble fortsatt sittende i arrest etter henleggelsen, og ble ikke løslatt før to dager senere. Da hadde han sittet i arresten i nærmere fire døgn etter pågripelsen av ham.

I denne saken ble årsaken til den lange varetektsfengslingen ansett å være intern kommunikasjonssvikt i politidistriktet mellom ulike politijurister, etterforsker og arrestpersonale. Saken ble henlagt mot politijuristen som hadde ansvaret for den pågrepte, da det ikke var tilstrekkelig grunnlag for å vurdere hans subjektive forhold i forhold til skyldkravet i § 325 og det var usikkerhet rundt om han hadde fått kunnskap om at hans kollega hadde henlagt saken mot gutten. Oslo politidistrikt ble imidlertid straffet for overtredelse av strl. § 325. Etter en helhetsvurdering ble det særlig vektlagt at det forelå mangelfulle rutiner og systemer som ledet an til feilen som var blitt begått. Systemene for internkontroll ble ansett å være for dårlige, da den ulovlige frihetsberøvelsen ikke ble avdekket av politidistriktet selv, men via anmeldelse fra den tidligere innsattes forsvarer. Organiseringen av påtalemyndighetenes jourordning ble også ansett å være en del av skylden for kommunikasjonssvikt, uoversiktlige forhold og ansvarspulverisering.

For at systemer skal kunne fungere etter sin hensikt, er det viktig at personene som er ansvarlig for sakene gjør sine oppgaver i tråd med regler og instruksjoner slik at systemene kan fungere optimalt.

En sak som tydelig viser at systemsvikt kan karakteriseres til grov uforstand i tjenesten er en sak fra Vestfold politidistrikt¹³⁰ hvor en person ble satt på ventecelle i mer enn nitten timer uten tilsyn. Spesialenheten fant under etterforskningen at en vesentlig årsak til at denne feilen

¹²⁹ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Hendelseriarresten/TabId/189/ArtMID/623/ArticleID/145/Ulovlig-frihetsber248velse-lang-tid-i-politiarrest-mindre229rig.aspx>
Sak nr. 10167644. [Sisert 22.04.15.]

¹³⁰ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Erfaringslæringadministrativeavgjørelser/TabId/174/ArtMID/591/ArticleID/86/Saker-sendt-til-administrativ-vurdering-2009.aspx>
Sak nr. 4, ref.nr. 10166888. Søkord : ”10166888”. [Sisert 22.04.15.]

var blitt begått var mangelfull bruk av politiets operative styringsverktøy (PO). I tiden mellom ankomst og løslatelse ble nemlig ikke de tiltakene som ble gjort ovenfor arrestanten ført inn i systemet, og det var således ikke mulig ved hjelp av styringsverktøyet å følge arrestantens status. Dette svekket politiets evne til styring og kontroll.

Spesialenheten fant i denne saken det utvilsomt at behandlingen av arrestanten samlet sett innebar en overtredelse av strl. § 325, første ledd, nr.1 om grov uforstand i tjenesten.

4.2.2 Er frihetsberøvelsen uforholdsmessig?

Etter straffeprosessloven § 170a følger det at et tvangsmiddel bare kan brukes når det er ”tilstrekkelig grunn” til det. Tvangsmidlet kan heller ikke brukes når det etter sakens art og forholdene ellers vil være et ”uforholdsmessig inngrep”. Med at det må foreligge tilstrekkelig grunn til bruk av et tvangsmiddel tilsier at det i det konkrete tilfellet må vurderes om frihetsberøvelsen faktisk er nødvendig.

At tvangsmiddelet ikke må være et uforholdsmessig inngrep må forstås dit hen at det skal foretas en forholdsmessighetsvurdering, som tilsier at man må vurdere om inngrepets art er forholdsmessig sett opp i mot alvorligheten til det lovbrudd som er begått, hvor også sakens art og forholdene ellers tas inn til vurdering. Sakens art eller forholdene ellers kan eksempelvis være forhold ved selve arrestanten, som at denne er gjenganger eller aldri har vært straffet før. Andre forhold som kan tas inn i vurderingen kan være hvor sterk mistanken er, hvor stor skade eller påkjenning anvendelsen av tvangsmiddelet vil medføre for den som rammes, og hvor påkrevd anvendelsen av tvangsmiddelet er for oppklaring eller gjennomføring av saken.¹³¹ Andre momenter som kan tas til vurdering kan særlig være personlige forhold for den innsatte¹³², bevisenes styrke og sannsynlighet for domfellelse, dårlig progresjon i etterforskningen og eventuell oversoningsfare hvis tiden i varetekt overstiger den straffen som vedkommende ligger an til å få ved domfellelse.

4.2.2.1 Er det foretatt en konkret, skjønnsmessig forholdsmessighetsvurdering og vurdert hvorvidt tiltaket er nødvendig?

I forholdsmessighetsvurderingen settes det krav til å foreta en konkret, skjønnsmessig vurdering som betyr at man må vurdere den spesifikke situasjon med den konkrete mistenkte og ellers forholdene rundt.

¹³¹ Andenæs (2006), side 280, NOU 1980:28 side 57, Ot.prp. nr. 53, side 32-33, Innst. O. nr. 72, side 3.

¹³² For eksempel helsesituasjon eller langtidsopphold på glattcelle.

En sak som illustrerer behovet for dette gjaldt en person som ble pågrepet mistenkt for å ha kjørt bil i påvirket tilstand.¹³³ Vedkommende erkjente straks ovenfor patruljen at hun hadde drukket alkohol og kjørt bil. Hun var også villig til å avgi en uforbeholden tilståelse og medvirket til prøvetaking på stedet som viste påvirkning. Politijuristen som ble forelagt saken mente det forelå bevisforspillelsesfare og at personen måtte avgi en formell forklaring til politiet før hun kunne løslates. Personen satt tretten timer i varetekt før hun ble løslatt, uten at det ennå var opptatt noen forklaring.

Spesialenheten stilte her spørsmål ved den konkrete skjønnsutøvelsen som skal legges til grunn i vurderingen av om det foreligger bevisforspillelsesfare, og mente videre at det vanskelig kunne foreligge fare for dette da forholdet var blitt erkjent og blodprøver sikret. Spesialenheten vektla også at det burde ha blitt tatt med i vurderingen at vedkommende dame var en alminnelig borger og yrkesutøver uten rulleblad hos politiet. Spesialenheten fant politijuristens skjønnsutøvelse klanderverdig, men henla saken etter bevisets stilling. De fant under tvil at uforstanden neppe kunne karakteriseres som grov. Saken ble sendt til administrativ vurdering blant annet fordi frihetsberøvelsen dels ga inntrykk av denne var begrunnet i politiets generelle erfaringer og ikke en konkret vurdering av faktum og de rettslige vilkår.

Denne saken viser at spørsmålet om frihetsberøvelse må vurderes konkret og ikke brukes rutinemessig for å lette deres eget arbeid. Individets rettigheter må settes fremfor deres eget ønske om tids- og arbeidsbesparelser.

4.2.2.2 Er det gitt føringer for hvilke tiltak som skal finne sted mens frihetsberøvelsen pågår?

Ved tvangsmidler som strekker seg over tid, slik som varetektsfengsling, kan spørsmålet om tvangsmiddelet er et uforholdsmessig inngrep og om det er tilstrekkelig grunn til å bruke det, endre seg under sakens gang. Forholdsmessighetsprinsippet vil gjelde både for den opprinnelige beslutningen om bruk av tvangsmiddelet, og for varigheten av det.¹³⁴ Det må altså vurderes fortløpende om det er grunn til fortsatt varetekt. Derfor er det i strprl. § 185,

¹³³<http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Erfaringslæringadministrativeavgjørelser/TabId/174/ArtMID/591/ArticleID/88/Saker-sendt-til-administrativ-vurdering-2011.aspx>

Sak nr. 17, ref.nr. 10167986. Søkeord: "10167986". [Sisert 22.04.15.]

¹³⁴ Andenæs "2009", side 281.

som gjelder varetektsfengsling, gitt en bestemt tidsfrist for fengslingen. Denne fengslingsfristen skal være "så kort som mulig". Her legges det altså vekt på at tidsmomentet spiller en betydning og at for lange fengslinger kan være uforholdsmessig og dermed i strid med straffeprosessloven. Tidsmomentet er det også lagt vekt på i § 185, tredje ledd som gjelder videre varetektsfengsling. Av denne fremgår det at dersom det begjæres forlenget fengsling, skal påtalemyndigheten oppgi når saken "ventes ferdig etterforsket". Påtalemyndigheten skal videre gjøre rede for den etterforskningen som er foretatt siden siste rettsmøte, og hvilken etterforskning som gjenstår.

Grunnen til at det stilles krav til å vurdere tidsmomentet og bestemme varigheten av frihetsberøvelse må i hovedsak være overfor siktede som sitter fengslet. Det vil være mer tyngende ovenfor ham om han ikke vet hvor lenge han kommer til å sitte der eller hva den videre planen for etterforskningen er. Å vurdere tidsmomentet vil også være av hensyn til det livet arrestanten har ved siden av. Dersom arrestanten sitter lenge i varetekt kan dette medføre tap av arbeid. Familie- og venneforpliktelser kan også bli vanskeligere å opprettholde med en slik usikkerhet som varetekt medfører. Livskvaliteten vil også kunne bli svekket, ved at arrestanten ikke får gjort de vanlige aktiviteter denne ellers har bedrevet med i den tid den sitter i arrest eller fengsel. Ved at dette er lovfestet stiller det også krav til at påtalemyndigheten faktisk må prioritere å etterstrebe dette.

En fengsling er et svært inngripende tiltak overfor en person og det vil være viktig at politi- og påtalemyndighet arbeider raskt og effektivt for å sikre at personen sitter kortest mulig fengslet uten at det foreligger klare og sikre grunner til hvorfor han skal sitte der. Ved en varetekt har man ikke blitt dømt for noe enda, og uskyldspresumsjonen tilsier derfor at fengsling før domfellelse kun bør benyttes unntaksvis.

Det stilles etter dette krav til handleplikt for politiet når de bruker tvangsmidler som frihetsberøvelse. Innunder denne plikten inngår krav til ledelse og styring og den forplikter myndighetene til å unngå vilkårlige frihetsberøvelser. Dersom påtalemyndigheten holder en person fengslet til tross for at fengslingen anses for uforholdsmessig vil dette kunne medføre straffansvar. Spørsmålet vil være hvor mye handling som kreves for at handleplikten er oppfylt, alternativt hvor lite handling som må foretas før dette kan anses som grov uforstand i tjenesten.

En sak som kan belyse problemstillingen til en viss grad er hvor Vestfold politidistrikt ble etterforsket etter at en person som var mistenkt for å ha kjørt bil i påvirket tilstand ble pågrepet og satt i arrest etter beslutning av en politijurist.¹³⁵ Politijuristen mente det var nødvendig å holde den mistenkte i arrest inntil vitner til den aktuelle bilkjøringen var avhørt. Den mistenkte ble så løslatt dagen etter, men på dette tidspunkt var det ikke foretatt avhør av noen vitner eller gitt klare føringer på hvilke videre etterforskningskritt som skulle tas. Politijuristen hevdet at det var forutsatt at etterforskerne på saken selv skulle finne ut av det. Spesialenheten henla saken for politijuristens tilfelle da intet straffbart forhold ble anses bevist. Vedtaket ble sendt til politimesteren for administrativ vurdering.

Av denne saken¹³⁶ kan det virke som om det ikke stilles veldig strenge krav til politiet når det gjelder å gi føringer for videre fremgang i saken – dette til tross for at det fremgår krav til dette etter straffeprosessloven. Momenter som kan tenkes å trekke i retning av at lite effektiv tidsbruk kan karakteriseres som grov uforstand i tjenesten, kan være dersom personen sitter flere dager i varetekt uten at det bestemmes noe særskilt om saksfremgangen. I de to forannevnte saker satt arrestanten henholdsvis i tretten timer og i en dag uten at dette ble karakterisert til å være grov uforstand i tjenesten. I sak nevnt overfor¹³⁷, også fra Vestfold politidistrikt, ble det av Spesialenheten vektlagt arrestantens konkrete situasjon og person. Det at hun ellers var en lovlydig borger som hadde tilstått det hun hadde gjort skulle ha vært tatt i betraktning av om frihetsberøvelse var nødvendig. Ved å se disse to sakene sammen, kan det tenkes at det ville ha vært et straffbart forhold dersom det etter en skjønnsmessig vurdering ikke var holdbart å holde den konkrete person frihetsberøvet og tillegg over flere dager. Spesialenheten har ennå ikke vurdert en sak vedrørende dette spørsmålet dithen at det foreligger straffbar uforstand i tjenesten.¹³⁸ Men de beste grunner taler for at det neppe kan være en viktig grunn å holde en person frihetsberøvet dersom det ikke er fremdrift i saken.

At tidsaspektet kan få betydning er videre illustrert i en sak fra Spesialenheten som gjaldt pågrepelse av en person for å ha fremsatt ukvemsord mot polititjenestemenn under en trafikkontroll og for å ha erkjent bruk av hasj helgen før. Personen ble holdt pågrepet i åtte

¹³⁵<http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Erfaringslæringadministrativeavgjørelser/TabId/174/ArtMI D/591/ArticleID/88/Saker-sendt-til-administrativ-vurdering-2011.aspx>

Sak nr. 16, ref.nr. 10167953. Søkord: ”10167953”. [Sisert 22.04.15.]

¹³⁶ Det samme kan sies om sak nevnt over i fotnote 133, da dette heller ikke her ble vektlagt nevneverdig.

¹³⁷ Sak nr. 17, ref.nr. 10167986. Se note 133.

¹³⁸ Med forbehold om at jeg kun har hatt tilgang på det som ligger offentlig på Spesialenhetens nettsider.

timer før han ble dimmitert. Selv om Spesialenheten ikke konstaterte at det var begått straffbare forhold ble det reist kritikk mot varigheten av pågripelsen. Spesialenheten påpekte at forholdene arrestanten var mistenkt for var ikke spesielt alvorlige og et opphold i arresten ville da kunne bli et uforholdsmessig inngrep.¹³⁹ Saken ble påklaget til riksadvokaten, som opprettholdt Spesialenhetens avgjørelse. Ved at dette forholdet ikke ble ansett straffbart etter strl. § 325, kan det tenkes at et lenger tidsrom ville vært ansett straffbart.

For at arrestanter og varetektsfengslende ikke skal sitte uforholdsmessig lenge kreves det at politi- og påtalemyndighet utøver en viss hurtighet i etterforskningen. Dette belyser til en viss grad en sak hvor politiet ble anmeldt for ulovlig frihetsberøvelse¹⁴⁰ etter at en mann ble pågrepet og satt i arrest for å forøvet skadeverk på en polititjenestemanns bolig. Spesialenheten fant ikke bevis for at pågripelsen og det påfølgende oppholdet i arresten på til sammen atten og en halv time var ulovlig. Spesialenheten rettet imidlertid kritikk mot at etterforskningen i løpet av disse timene, som begrenset seg til et avhør av arrestantens samboer, kunne ha vært raskere. Av den grunn ble saken sendt for administrativ vurdering til politimesteren, hvor det ble bedt om å vurdere reglene for jourhavende jurists oppfølging av personer i arrest.

Etter det ovennevnte kan det slutes at tidsaspektet er viktig, men at det må mer graverende oversittingstid til enn de nevnte saker før det kan bli eventuelle straffbare handlinger. Hvor grensen ligger er vanskelig å utlede av den foreliggende praksis fra Spesialenheten.

4.2.3 Fornærmedes stilling

Fornærmedes stilling er en del av helhetsvurderingen av hvorvidt det foreligger grov uforstand i tjenesten fordi noen personer vil være mer sårbare enn andre og dette vil påvirke forholdsmessighetvurderingen av frihetsberøvelsen. Faktorer som ung alder, sykdom, utviklingshemninger, språkproblemer eller kort botid i Norge kan gjøre at den frihetsberøvede ikke har kunnskap om rettigheter knyttet til tid og forhold i arrest, eller har et nettverk som ivaretar ham. Da politi- og påtalemyndighet skal ivareta borgernes rettigheter

¹³⁹ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Sammendrag/TabId/112/ArtMID/588/ArticleID/49/216st-2014-inkl-oktober.aspx>

Sak 403/13-123-03.01.2014. Søkeord: "Sak 403/13-123". [Sitert 22.04.15.]

¹⁴⁰ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Sammendrag/TabId/112/ArtMID/588/ArticleID/49/216st-2014-inkl-oktober.aspx>

Sak 138/13-123-24.03.2014. Søkeord: "Sak 138/13-123". [Sitert 22.04.15.]

må slike forhold ved arrestanter ivaretas, og det må i vurderingen tas særlig hensyn til disse personene.

At fornærmedes stilling og særlig alder er et moment som må vektlegges fremgår av sak nevnt ovenfor¹⁴¹ som gjelder en 17 år gammel asylsøker. Fornærmede i saken var her en ung, ressurssvak person som antas å ha hatt dårlig kunnskap om sine rettigheter og manglende evne til selv å ivareta disse. Dette tilsier at politi- og påtalemyndigheten burde ha vært mer påpasselig på at rettighetene til vedkommende arrestant ble ivaretatt. Dette tatt i betraktning ble det også vektlagt at det var gitt en relativ beskjeden oppfølging også i selve arresten av personalet med tanke på lufting og hygiene. Dette ble gjort mindre enn det som er forutsatt i arrestinstruks for Oslo politidistrikt punkt 13-1. I denne saken ble som nevnt Oslo politidistrikt straffet for overtredelse av strl. § 325.

Sykdom vil kunne være særskilte forhold ved personen som må vektlegges ved vurderingen av om det er begått grov uforstand i tjenesten. I sak nevnt ovenfor fra Søndre Buskerud politidistrikt¹⁴² ble det i vurderingen vektlagt at arrestanten hadde diabetes type 2, og at politiet visste dette. I tillegg var arresten som ble benyttet en såkalt sekundærarrest, som var uten tilsyn og overvåkning. Dette arrestrommet var i underetasjen, og det var ikke installert kommunikasjonsutstyr. Da de ansatte hadde gått for dagen, satt dermed arrestanten innelåst og overlatt til seg selv ved at det ikke var noen mulighet for ham til å kontakte noen. I følge Spesialenhetens vedtak ble ikke arrestanten skadet etter hendelsen, annet enn at han ikke orket noe særlig mat. Han målte blodsukkeret sitt når han kom hjem, til et nivå som ifølge ham selv var veldig lavt.¹⁴³ Ved slike særskilte forhold ved arrestanten bør politiet være ekstra påpasselige, da situasjoner uten mat eller drikke for personer med slike sykdommer kan bli fatale. Uansett vil det være skremmende for de fleste å bli overlatt til seg selv uten noen form for mulighet til kommunikasjon eller kunnskap om hva som skjer videre.

Spesialenheten kom i denne saken frem til at det var grunnlag for sterk kritikk mot politiførstebetjenten som hadde ansvaret å etterfølge at ordren om løslatelse ble fulgt, men

¹⁴¹ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Hendelseriarresten/TabId/189/ArtMID/623/ArticleID/145Ulovlig-frihetsber248velse-lang-tid-i-politiarrest-mindre229rig.aspx>
Sak nr. 10167644. Som fotnote 129 over. [Sisert 21.04.15.]

¹⁴² <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Positivepåtaleavgjørelser/TabId/173/ArtMID/590/ArticleID/53/Positive-p229taleavgj248relser-2012.aspx>
Sak nr. 7, ref. nr. 780/11-123. Se fotnote 122 over. [Sisert 21.04.15.]

¹⁴³ Utvidet vedtak av sak 780/11-123, sak nr. 10248719, side 3.

fant likevel ikke at førstebetjentens opptreden alene kunne karakteriseres som grov. Det ble for øvrig ilagt foretaksstraff overfor Søndre Buskerud politidistrikt.

Saken fra Søndre Buskerud politidistrikt kan sammenliknes med saken nevnt over om den unge asylsøkeren¹⁴⁴, ved at de begge blir stilt i en situasjon hvor de var helt avhengige av at politiet gjorde jobben sin for at rettighetene deres skulle ivaretas. Den unge asylsøkeren visste trolig ikke om sine rettigheter, mens vedkommende hos Søndre Buskerud politidistrikt ikke hadde noen mulighet til å kreve dem. I slike situasjoner er det viktig at politiet ikke er slepphendt med den makten de faktisk utøver. Det vil også være viktig at den myndighet som skal etterprøve lovligheten av det arbeidet politi- og påtalemyndigheten gjør, også tar tak i slike ting alvorlig og vektlegger dette i vurderingen og straffer om nødvendig.

4.2.4 Er den ulovlige frihetsberøvelsen i strid med regler, forskrifter, instruksjer etc.?

Da politi- og påtalemyndighet skal passe på at samfunnsmedlemmene ikke bryter regler og forskrifter og ellers holder seg i tråd med loven, er det ekstra viktig at disse også selv holder seg innenfor gitte regler, instruksjer og retningslinjer. Dette vil derfor være et viktig moment i vurderingen av om en tjensteperson eller et politidistrikt kan anses for å ha utøvd grov uforstand i tjenesten.

4.2.4.1 Respekt for rettens avgjørelser

Om domstolenes avgjørelse er tilstrekkelig respektert er et moment som det i flere saker er blitt lagt stor vekt på i vurderingen av om det er begått en overtredelse av strl. § 325, første ledd, nr.1. Uavhengig av hva påtalemyndigheten mener er riktig eller mest hensiktsmessig er det alltid domstolene som har det siste ordet.

En sak som belyser viktigheten av dette momentet er en sak hvor Spesialenheten etterforsket en påtalejurist tilhørende Oslo politidistrikt. Påtalejuristen holdt en varetektsinnsatt fortsatt varetektsfengslet over helgen, til tross for at lagmannsretten fredag opprettholdt tingrettens beslutning om å løslate personen mot meldeplikt.¹⁴⁵ Påtalejuristen ønsket å anke til Høyesterett, og hans vurdering var at den innsatte ikke skulle løslates før lagmannsretten

¹⁴⁴ Sak nr. 10167644. Se fotnote 129 over.

¹⁴⁵ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Erfaringslæringadministrativeavgjørelser/TabId/174/ArtMID/591/ArticleID/88/Saker-sendt-til-administrativ-vurdering-2011.aspx>
Sak nr. 30, ref.nr. 10167676. Søkeord: "10167676". [Sisert 22.04.15.]

hadde tatt stilling til spørsmålet om utsatt iverksetting. Etter press fra den innsattes advokat ble likevel arrestanten løslatt lørdag, selv om påtalejuristen hadde bedt om at han ble sittende.

Spesialenheten uttalte i denne saken at det er et selvsagt utgangspunkt at domstolenes avgjørelser skal respekteres, og følgelig at påtalejuristen ikke hadde rettslig grunnlag for å holde vedkommende fortsatt fengslet. I dette tilfellet hadde verken lagmannsretten eller Høyesterett blitt forelagt noen anke, og oppsettende virkning var med dette ikke gitt. Først påfølgende mandag behandlet lagmannsretten påtalemyndighetens begjæring om oppsettende virkning og tok den ikke til følge.

Spesialenheten fant påtalejuristens opptreden i saken så kritikkverdig at de ga ham vilkårsløs påtaleunndlatelse for overtredelse av strl. § 223. Det konstateres med dette at straffeskyld foreligger, men uten at det fastsettes noen videre reaksjon. I denne saken påklaget både fornærmede og påtalejuristen saken inn for riksadvokaten, som omgjorde vedtaket til å bli vilkårsløs påtaleunndlatelse etter strl. § 325, første ledd, nr.1.¹⁴⁶

Riksadvokaten uttalte i sitt vedtak at:

”Det grunnleggende utgangspunkt er at en siktet bare kan holdes fengslet etter rettslig beslutning. Den kompetanse påtalemyndigheten er gitt etter straffeprosessloven er positivt avgrenset, og kan ikke uten lovendring utvides selv om tungtveiende praktiske hensyn måtte tilsi det i en enkeltsak.”¹⁴⁷

Riksadvokaten uttaler videre at:

”Det må stilles strenge krav til påtalejurister når det gjelder anvendelse av tvangsmidler som er i kjerneområdet for den rettssikkerhetsgaranti som skal ligge i påtalefunksjonen i politiet. Pågripelse og varetekt er de mest inngripende maktmidler

¹⁴⁶ Avgjørelse av riksadvokaten, dok.nr. 01,09, 10167676, 163/11-63TNY004, avsagt 15.06.11. Denne ligger ikke ute offentlig, men er blitt tilsendt meg i anonymisert form av Katharina Rise, førstestatsadvokat ved Riksadvokatembetet per epost 20.februar 2015.

¹⁴⁷ Side 3 i Riksadvokatens vedtak.

*påtalemyndigheten rår over. Det rettslige grunnlaget for slike beslutninger må ikke kunne trekkes i tvil.*¹⁴⁸

Riksadvokaten konkluderte med at politiadvokatens beslutning om ikke å løslate den varetektsfengslede innebar en overtredelse av strl. § 226, som omhandler uaktsom frihetsberøvelse. Denne bestemmelsen innebærer krav om påtalebegjæring fra fornærmede og dette ikke forelå, samt at fristen for fremsettelse også var gått ut, kom med dette ikke strl. § 226 til anvendelse. Riksadvokaten fant det da mest treffende å gi politiadvokaten vilkårsløs påtaleunnnlatelse etter § 325, første ledd, nr.1. Spesialenhetens påtaleunnnlatelse etter strl. § 223 ble etter dette trukket tilbake. Grunnen til at strl. § 226 ble vurdert fremfor § 223 var etter Riksadvokatens vurdering at straffeansvaret etter strl. § 226 strekker lenger enn etter § 223.¹⁴⁹ Da påtalejuristen feilaktig mente at frihetsberøvelsen var lovlig, og med dette at det her forelå rettsvillfarelse, mente Riksadvokaten at § 226 var den mest treffende bestemmelsen.

Denne saken viser at det slås hardt ned på handlinger som innebærer at tjenestemenn ikke respekterer avgjørelser gjort av overordnet myndighet. Det som kan tale i mot at det foreligger grov uforstand i tjenesten kan være at vedkommende påtalejurist har konferert med kolleger eller overordnede, og kanskje uttrykt tvil. Etter denne saken var dette imidlertid ikke nok. Riksadvokaten sa at dette var prisverdig¹⁵⁰, men at det likevel ikke gjorde forholdet mindre alvorlig. Det ble rettet sterke bebreidelser mot ham for ikke å ha respektert rettens avgjørelse.

Sør-Trøndelag politidistrikt ble også etterforsket etter at en person først ble løslatt fem dager etter at Frostating lagmannsrett hadde besluttet ham løslatt.¹⁵¹ Frostating lagmannsrett hadde behandlet anken fra den varetektsfengslende som kontorforretning¹⁵² og besluttet å løslate ham. Kjennelsen ble umiddelbart formidlet til påtalemyndigheten. Politiadvokaten ble i samråd med sine overordnede enige om å godta kjennelsen. Videre trodde politiadvokaten at kjennelsen fungerte som en løslatelsesordre. Det gjorde den ikke, og forholdet ble ikke

¹⁴⁸ Riksadvokatens vedtak side 5.

¹⁴⁹ Riksadvokatens vedtak side 4.

¹⁵⁰ Riksadvokatens vedtak s.5

¹⁵¹ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Erfaringslæringadministrativeavgjørelser/TabId/174/ArtMID/591/ArticleID/90/Saker-sendt-til-administrativ-vurdering-2013.aspx>
Sak nr. 22, ref.nr. 797/12-123. Søkord: "797/12-123". [Sisert 22.04.15.]

¹⁵² Forenklet behandling i domstolene som tiltalte må samtykke til.

oppdaget. Vedkommende arrestant ble ikke løslatt før fem dager senere, da fengselet ringte til politiadvokaten og etterlyste eventuell videre fengsling da tingrettens kjennelse gikk ut.

Spørsmålet Spesialenheten tok stilling til var om politiadvokatens misforståelse og/eller manglende kunnskap var tilstrekkelig til å konstatere grov uforstand i tjenesten.¹⁵³

Av teorien fremgår det at dersom tjenestemannen har tatt feil av de faktiske forhold, må ansvaret bero på om feiltakelsen kan tilskrives grov uforstand.¹⁵⁴ Andenæs uttaler om dette:

”Det vil ved straffebestemmelser som retter seg mot grov uforstand, neppe kunne påberopes som grunnlag for strafffrihet at tjenestemannen har gjort det så godt som han med sine forutsetninger kunne. Når loven nevner uforstand ved siden av forsømmelighet og skjodesløshet, må meningen være at også mangelen av å fylle visse krav til kyndighet og forstand kan være grunnlag for straff”.

Regler om hvordan domstolens avgjørelser skal effektueres er dels regulert, dels følger det av etablerte rutiner og praksis.¹⁵⁵ Det fremgår heller ikke eksplisitt av loven at det er påtaleansvarlig som skal besørge de nødvendige ordre for fullbyrdelsen av rettens kjennelser om fengslingsspørsmålene.¹⁵⁶

I vurderingen gjort av Spesialenheten ble det blant annet vektlagt at politiadvokaten ikke ble fulgt tettere opp, da dette var første gang hun hadde ansvaret for en varetektsfengsling som ble sendt til lagmannsretten. Det ble også ansett å mangle saksbehandlingsrutiner som kunne minske risikoen for at situasjonen kunne oppstå.

Spesialenheten vurderte det dithen at det kunne rettes sterke bebreidelser mot politiadvokaten for hennes opptreden, men kom under sterk tvil til at saken måtte henlegges mot politiadvokaten etter bevisets stilling. Det blir uttalt av Spesialenheten i vedtaket at ”(h)enleggelsesgrunnen *intet straffbart forhold anses bevist* forutsetter at etterforskningsresultatet med særlig styrke taler mot at det er begått en straffbar handling. Spesialenheten mener det ikke forholder seg slik i denne saken, og den henlegges derfor etter

¹⁵³ Utvidet vedtak av sak nevnt i note 151, sak. nr. 12259388, side 3.

¹⁵⁴ Andenæs (2004), side 255. Således vedtakets (note 151) side 3.

¹⁵⁵ Etter utvidet vedtak av sak nevnt i note 149, sak. nr. 12259388, side 4.

¹⁵⁶ Se her strprl. §§ 183 flg.

bevisets stilling.”¹⁵⁷ Med dette kan sluttet at denne saken var et grensetilfelle, da den klart ble ansett kritikkverdig. Saken ble ansett egnet sendt for administrativ vurdering, til tross for at politiadvokatens overordnede forklarte at han på bakgrunn av saken hadde endret opplegget for opplæring.

Normen som kan utledes av de ovennevnte saker er at politi- og påtalemyndighet må respektere rettens avgjørelser i alle faser av en sak. Noe annet vil, som Riksadvokaten uttalte over, stride mot det naturlige utgangspunkt om respekt for rettens avgjørelser og dommerens autoritet, da dette baserer seg på det hierarkiske rettssystem vi har i Norge.

4.2.4.2 Er domstolsprøving unndratt?

Domstolsprøving av fengslingsgrunnlaget er en særlig grunnleggende straffeprosessuell rettssikkerhetsgaranti.¹⁵⁸ Denne går ut på at man har krav på å få prøvd saken sin for en kompetent og upartisk domstol. Dette skal være et selvsagt utgangspunkt i enhver behandling av en sak, og unnlattelse kan tale for at det foreligger en straffbar handling etter strl. § 325.

Spørsmålet om retten til domstolsprøving kom opp i en sak der Rogaland politidistrikt ble anklaget for ulovlig frihetsbetsberøvelse for ikke å ha løslatt en mann da fristen for fengsling etter strprl. § 187 gikk ut.¹⁵⁹ Den varetektsfengslede ble i stedet tre dager over fristen varslet om at det var utferdiget en ny beslutning om pågripelse og at det var sendt begjæring til tingretten om fortsatt varetektsfengsling, og han ble med dette sittende i varetekt etter at varetektsperioden hadde utløpt.

Spesialenheten fant ikke at det forhold at politiadvokaten hadde oversett fengslingsfristen ”var så klanderverdig”¹⁶⁰ at det kunne lede til straffansvar. Forholdet var med dette ikke straffbart. Likevel kan det tenkes å utlede en norm av saken. Momenter som ble vektlagt i vurderingen var at politiadvokaten var en uerfaren påtalejurist og at det ikke fremkom uttrykkelig av kjennelsen når fengslingsfristen var. Med dette kan det sluttet at dersom politiadvokaten

¹⁵⁷ Etter utvidet vedtak av sak nevnt i note 151, sak. nr. 12259388, side 4.

¹⁵⁸ Se Grl. § 95 og EMK. art.6.

¹⁵⁹ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Erfaringslæringadministrativeavgjørelser/TabId/174/ArtMID/591/ArticleID/90/Saker-sendt-til-administrativ-vurdering-2013.aspx>
Sak nr. 23, ref.nr. 768/11-123. Søkord: ”768/11-123”. [Sitat 22.04.15.] Sakens utvidede vedtak er sak nr. 10248710.

¹⁶⁰ Jf. Rt. 1986, s. 670

hadde hatt mer erfaring, kan det tale for at forholdet kunne ha vært straffbart. Jo mer erfaring tjenestemannen har, jo mer ansvar stilles det også til vedkommende. Likevel må det kunne kreves at politiadvokatene, uansett erfaring, kan fristene som følger av loven.¹⁶¹ Det understrekes også av Riksadvokatens rundskriv¹⁶² om varetekt, at det er påtalemyndigheten som er gitt ansvar for at regler og retningslinjer som gjelder varetekt overholdes. Det uttales særskilt:

*”Politimeistaren og den ansvarlege politijuristen har eit særleg ansvar for å kontrollere at varetekt og restriksjonar, pågriping og bruk av politiarrest i samband med etterforskinga, berre vert bruka i samsvar med dette rundskrivet. Også statsadvokaten må, i samband med inspeksjon av politidistriktet eller på annan måte, sikre seg at distriktet etterlever desse påboda, og at det har ein effektiv internkontroll for å sikre at det ikkje skjer brot på direktiva.”*¹⁶³

Spesialenheten har ansett liknende forhold for straffbart i andre saker.¹⁶⁴ Sammenliknet med sak nevnt ovenfor fra Oslo politidistrikt hvor vedkommende politiadvokat ble gitt vilkårsløs påtaleunnlattelse, uttaler Spesialenheten på side 5 i vedtaket i denne saken fra Rogaland politidistrikt at ”det med tanke på den umiddelbare rettsvirkning ikke kan ses forskjellig på situasjoner der en fengslingskjennelse går påtalemyndigheten i mot og en situasjon der påtalemyndigheten ikke har begjært forlengelse innenfor straffeprosesslovens frister”. Dette tilsier at handlinger som strider mot enten rettens avgjørelser eller lovens retningslinjer i utgangspunktet skal behandles likt, altså anses som ikke legale.

Spesialenheten fant ikke at det forhold at politiadvokaten en måned etter domfellelsen traff ny beslutning om pågrepelse og varetektsfengsling av mannen, kunne medføre straffansvar. Påtalemyndigheten kunne med dette ”reparere for egne feil”¹⁶⁵ ved å pågripe vedkommende på nytt. Spesialenheten uttalte videre at påtalemyndigheten i denne saken ikke hadde unnlatt å effektivere en avgjørelse fra domstolen. Dette momentet ble ansett å være avgjørende for konklusjonen i saken. Her skiller altså de to ovennevnte sakene seg ved at i førstnevnte sak fra

¹⁶¹ Se strprl. § 185.

¹⁶² Riksadvokatens rundskriv nr. 4/2006.

¹⁶³ Se rundskrivets pkt. II, femte avsnitt.

¹⁶⁴ Se som eksempel sak nr. 30, ref.nr. 10167676 nevnt ovenfor i note 145.

¹⁶⁵ Sak nr. 23, ref.nr. 768/11-123 – dens utvidede vedtaks side 5. Se fotnote 159.

Oslo politidistrikt¹⁶⁶ gikk politijuristen bevisst i mot rettens avgjørelse, i motsetning til hva politiadvokaten i saken fra Rogaland politidistrikt gjorde.

Spesialenhetens avgjørelse ble påklaget til Riksadvokaten. Riksadvokaten skrev i klageavgjørelsen at ”(n)år fristoversittelsen først var et faktum var det – i den situasjon som forelå – lovlig adgang til å treffe beslutning om pågrepelse med fengsling for retten så raskt det lot seg gjøre”. I tillegg viste tingrettens etterfølgende vurdering av fengslingsspørsmålet at fengslingsvilkårene var til stede, og som riksadvokaten uttaler, var det dermed på tidspunkt for pågripelsesbeslutningen ikke egentlig tale om verken å sette seg utover lovens vilkår for frihetsberøvelse eller å sette seg utover en uttrykkelig beslutning fra retten.

Av dette kan det slutes at det kunne ha vært et straffbart forhold dersom den etterfølgende behandlingen av saken av retten viste at fengslingsvilkårene ikke var til stede.¹⁶⁷

Videre om dette uttalte riksadvokaten i klageavgjørelsen at:

”(S)elv om det ikke på noen måte skal tas lett på et virksomt rettsgrunnlag for å berøve borgerne friheten, er ikke feilen som ble begått i den foreliggende sak den mest alvorlige og den medfører neppe en nærliggende fare for vesentlig rettstap”. Riksadvokaten la også vekt på at forglemmelsen ble gjort i en situasjon hvor fengslingsgrunnlaget var strprl. § 187 og hvor adgangen til videre fengsling etter fellende dom følger automatisk av loven. Risikoen for at noen i en slik situasjon som følge av fristoversittelse skal bli holdt fengslet uten at grunnvilkårene for frihetsberøvelse er tilstede, er således relativt beskjeden. Dette skjedde heller ikke i denne saken.

4.2.5 Kunne hendelsen vært forebygget ved alternative tiltak?

Dersom feilen kunne ha vært unngått ved diverse tiltak, kan dette tale for at det er begått grov uforstand i tjenesten. Et tiltak som kan gjøres er å ta forholdsregler for å sikre formålet. Et eksempel på dette er ovennevnte sak fra Oslo politidistrikt hvor politijuristen ble gitt vilkårsløs påtaleunntatelse.¹⁶⁸ Her uttalte riksadvokaten i klagevedtaket¹⁶⁹ at det må rettes sterke bebreidelser mot politijuristen fordi det med utgangspunkt i tingrettens avgjørelse ikke

¹⁶⁶ Sak nr. 30, ref.nr. 10167676. Se fotnote 145.

¹⁶⁷ Slik som saken nevnt ovenfor, sak nr. 30, ref.nr. 10167676. Se fotnote 145.

¹⁶⁸ Sak nr. 30, ref.nr. 10167676. Se fotnote 145.

¹⁶⁹ Sak nr. 30, ref. nr. 10167676, side 5.

kunne være helt uventet at lagmannsretten kom til å beslutte løslatelse. Politiadvokaten kunne med dette ha tatt forholdsregler for å sikre at han fikk muligheten til å begjære oppsettende virkning, eksempelvis ved å anmode i påtegningen til lagmannsretten at retten tok direkte kontakt med ansvarlig påtalejurist dersom det ble avsagt løslatelseskjennelse.¹⁷⁰

Særlig i de saker hvor det i tillegg vurderes foretaksstraff for politidistriktet vil det moment at det forelå manglende opplæring og veiledning tale for overtredelse av strl. §325. Se som eksempel sak nevnt ovenfor fra Vestfold politidistrikt¹⁷¹, hvor det i helhetsvurderingen ble vektlagt at forholdet kunne ha vært forebygget ved opplæring og veiledning.

4.3 Den nedre grense – hva som ikke vil anses som grov uforstand

4.3.1 Rom for feilvurderinger

Politiet gis et visst rom for feilvurderinger, uten at dette blir ansett å være grov uforstand i tjenesten. Dette fremgår av en sak hvor Hedmark politidistrikt ble etterforsket.¹⁷² En jente anmeldte politidistriktet etter at hun var blitt pågrepet hjemme og satt i arrest. En patrulje hadde tidligere på kvelden møtt på henne i sentrum i beruset tilstand. Her påla de henne om å fjerne seg fra sentrum, etter å ha fått meldinger om at jenta plaget andre. De fortalte henne også konsekvensene av å bryte pålegget. Vedkommende som tidligere hadde varslet politiet om den plagsomme atferden til jenta, kontaktet senere igjen politiet og fortalte at blant annet den samme jenta hadde slått denne ned. Patruljen dro med dette hjem til jenta og hentet henne inn til arresten.

I følge politibetjentene ble hun innhentet fordi hun ikke skulle ha etterkommet pålegg fra politiet og de ville avklare omstendighetene rundt legemsfornærmelsen. Ved ankomst på stasjonen ble mistanken til jenta svekket, da det fremkom at skadene fra voldssaken var minimale. Likevel ble jenta fremstilt for operasjonsleder på stasjonen som besluttet å sette jenta inn etter politiloven § 8.

¹⁷⁰ Sak nr. 30, ref. nr. 10167676, side 4. Se fotnote 145.

¹⁷¹ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Erfaringslæringadministrativeavgjørelser/TabId/174/ArtMID/591/ArticleID/86/Saker-sendt-til-administrativ-vurdering-2009.aspx>

Sak nr. 4, ref.nr. 10166888. Søkord: "10166888". [Sisert 22.04.15.] Se fotnote 130.

¹⁷² <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Erfaringslæringadministrativeavgjørelser/TabId/174/ArtMID/591/ArticleID/90/Saker-sendt-til-administrativ-vurdering-2013.aspx>

Sak nr. 32, ref.nr. 590/12-123. Søkord: "590/12-123". [Sisert 22.04.15.]

Spesialenheten vurderte saken etter strl. § 325, første ledd, nr.1, hvor de la til grunn at frihetsberøvelsen dels var begrunnet i meldingen om voldsutøvelse og dels i pålegget jenta var gitt om å forlate sentrum og hennes beruselse. Spesialenheten mente det ikke forelå skjellig grunn til mistanke om utøvd vold, og vilkårene for straffeprosessuell pågrepelse var med dette ikke oppfylt. Spesialenheten kunne heller ikke se at vilkårene for innbringelse etter politiloven § 8 forelå, da jenta ble oppsøkt hjemme og her hadde forlatt sentrum. Formålet med pålegget var oppnådd og det krevdes ingen ytterligere tiltak. Spesialenheten fant etter dette at også innsettelse etter politiloven var ulovlig.

Spesialenheten kom etter en samlet vurdering til at det ikke var grunnlag for å konkludere med straffansvar for de involverte tjenstepersoner. Det ble i vurderingen blant annet sett hen til at det i rettspraksis gis et rom for feilvurderinger før det blir angitt at dårlig utførelse av tjenesten representerer en straffbar handling.¹⁷³ Vurderingen av om det ble utvist grov uforstand i tjenesten bar imidlertid på tvil og saken ble henlagt mot politibetjentene som hadde utført innbringelsen etter bevisets stilling. For en tredje betjent og operasjonsleder ble saken henlagt som intet straffbart forhold anses bevist.

Saken ble sendt for administrativ vurdering, hvor det særlig ble bedt om å vurdere overfor egne mannskaper om det var behov for bevisstgjøring knyttet til hjemmelsgrunnlaget frihetsberøvelse.

4.3.2 Oversettelse av fristen for overføring til vanlig fengsel

Flere anmelder politiet med påstand om grov uforstand i tjenesten for ikke å ha overholdt fristen for overføring til vanlig fengsel som følger av straffegjennomføringsloven § 4-1, hvor det fremgår at en innsatt skal overføres til kriminalomsorgens anstalter innen 48 timer. I en sak fra 2014¹⁷⁴, ble en person satt på glattcelle på en fredag, og ble først fremstilt for varetektsfengsling påfølgende mandag og deretter overført til fengsel tirsdag. Påtaleansvarlig forklarte at han trodde han hadde gjort klar fengslingsbegjæringen fredagen arrestanten ble pågrepet. Han husket ikke om han hadde vurdert å be om fengslingsmøte lørdag, men trodde ikke det ettersom terskelen for å fremstille for fengsling i helgene er høy. I følge

¹⁷³ Se her Rt. 1995, s. 1195, som omtalt over i punkt 3.6.3.

¹⁷⁴ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Aktuelt/TabId/93/ArtMID/439/ArticleID/49/216st-2014-inkl-oktober.aspx>

Sak 113/14-123-13-10.2014. Søkeord: "Sak 113/14-123". [Sisert 22.04.15.]

påtaleadvokaten er fengsling på lørdager forbeholdt de saker hvor det åpenbart er nødvendig. Fengslingsmøtet ble avholdt mandag og det ble etter kontorforretning besluttet at arrestanten skulle sitte i arrest frem til tirsdag, da det etter forgjeves kontakt med fengslene ble fastslått at fengslene var fulle.

Etter forskrift om bruk av politiarrest § 3-1 og forskrift om bruk av straffegjennomføring § 4-1 fremgår det at den innsatte skal overføres til fengsel innen to døgn. Bestemmelsene er ikke absolutte, da de inneholder en reservasjon for de tilfeller ”hvor det av praktiske grunner ikke er mulig” å overholde fristen. Dersom overføring skjer senere skal begrunnelsen for dette nedtegnes i arrestjournalen.

I følge Riksadvokatens rundskriv¹⁷⁵, skal denne 48-timers regelen overholdes så langt det er mulig innenfor de gjeldende ressursmessige rammer. Når retten har avsagt fengslingskjennelse skal den fengslede ikke returneres til politiarresten med mindre det er besluttet isolasjon. Et kortvarig opphold for å besørge overføring til ordinær fengselsplass må imidlertid aksepteres.

Spesialenheten har flere ganger behandlet saker om oversitting i politiarrest og det er tydelig et gjentakende problem. Spesialenheten har pekt på at sakene berører en struktursvikt utover politi- og påtalemyndighetens ansvar, da det egentlige problemet er mangel på varetektsplasser i fengslene. Også i denne saken gjør problemstillingen seg gjeldende, og dette vil således ikke kvalifisere til grov uforstand i tjenesten.

I ovennevnte sak hadde arrestantens forsvarer vært i kontakt med påtaleansvarlig og vedkommende hadde gitt uttrykk for at de begikk regelbrudd, men at de uansett ville holde vedkommende i arrest. Spesialenheten konkluderte her med at det ikke var holdepunkter for at tjenestepersoner eller politidistriktet som foretak hadde begått et straffbart forhold i forbindelse med arrestantens arrestopphold.

4.3.3 Form- eller oversendelsesfeil

Formal- eller oversendelsesfeil er feil som etter Spesialenhetens praksis er ansett klart ikke å være et straffbart forhold. Til belysning er en sak hvor en advokatfullmektig på vegne av sin

¹⁷⁵ Riksadvokatens rundskriv nr. 4/2006, se side 2.

klient anmeldte en politijurist for ulovlig frihetsberøvelse.¹⁷⁶ Det ble i anmeldelsen vist til at verken fullmektigen, politiet eller fengselet hadde fått oversendt en fullstendig kjennelse fra retten, da det manglet side 5 i kjennelsen i den skannede versjonen som var tilsendt partene. Det ble anført at dette ikke var i tråd med straffeprosesslovens krav og fullmektigen begjærte med dette sin klient løslatt, noe politijuristen nektet å etterkomme.

Spesialenheten fant at tingretten den aktuelle dag hadde avsagt kjennelse om videre fengsling, og at samtlige av straffeprosesslovens vilkår for fengsling var vurdert og funnet oppfylt. Spesialenheten uttalte videre at det at en side manglet ved oversendelsen til politiet og den senere videresendelsen til fullmektigen, klart ikke representerte et straffbart forhold. Saken ble med dette henlagt som intet straffbart forhold anses bevist.

Dette kan også sees inn under det ovennevnte moment om respekt for rettens avgjørelser¹⁷⁷, da det klart fremgikk av rettens kjennelse at lovens vilkår for fengsling var oppfylt.

4.3.4 Nettopp innførte eller reviderte instruks

Dersom det nettopp er innført nye instruks eller disse nettopp er revidert kan dette tale mot å ilegge straff. En sak som taler for dette gjelder en krimvaktleder som på natten oppdaget at en arrestant fortsatt satt i arrest selv om han var beordret løslatt kvelden før.¹⁷⁸ Arrestanten hadde sittet syv og en halv time lenger enn beordret. Etterforskningen av saken viste at politiadvokatens beslutning om løslatelse ikke hadde blitt effektivert, og at feilen hadde oppstått mellom arrestforvarer og krimvaktleder. Videre hadde også systemet som skulle oppdaget feilen sviktet. Det var i denne saken ikke mulig å konkludere med at enkelte personer hadde hatt et vesentlig større ansvar for feilen enn andre. Det ble i vurderingen vektlagt at politidistriktet nylig hadde revidert og vedtatt instruks som, dersom de ble fulgt, ville kunne minimere risikoen for lignende hendelser.

Saken ble henlagt som intet straffbart forhold anses bevist, men anset å være egnet sendt for administrativ vurdering.

¹⁷⁶ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Sammendrag/TabId/112/ArtMID/588/ArticleID/49/216st-2014-inkl-oktober.aspx> –

Sak 909/13-123-18.03.2014. Søkeord: ”Sak 909/13-123”. [Sitert 22.04.15.]

¹⁷⁷ Punkt 4.2.4.1.

¹⁷⁸ <http://www.spesialenheten.no/Bokmål/Avgjørelser/Sammendrag/TabId/112/ArtMID/588/ArticleID/47/Midt-Nord-2014-inkl-oktober.aspx>

Sak 799/13-123-25.03.2014. Søkeord: ”Sak 799/13-123”. [Sitert 22.04.15.]

5 LITTERATUR- OG REGISTERLISTE

5.1 Lover

1814	Kongeriget Norges Grundlov (Grunnloven) av 17. mai 1814.
1902	Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.
1915	Lov om domstolene (domstolloven) av 13. august 1915, nr. 5.
1965	Lov om vegtrafikk (vegtrafikkloven) av 18. juni 1965, nr. 4.
1981	Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22.mai 1981, nr. 25.
1995	Lov om politiet (politiloven) av 4. august 1995, nr. 53.
1999	Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettighetsloven) av 21 mai 1999, nr. 30, vedlegg 1.
2001	Lov om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven) av 18.mai 2001, nr. 21.
2005	Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005, nr. 28 – som ennå ikke er trådt i kraft.

5.2 Forskrifter og instruks

1985	Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen) av 28. juni 1985, nr. 1679.
1990	Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (politiinstruksen) av 22. juni 1990, nr. 3963.
2002	Forskrift til lov om straffegjennomføring av 22. februar 2002, nr. 183.
2006	Forskrift om bruk av politiarrest av 30. juni 2006, nr. 749.

Arrest instruks for Oslo politidistrikt

5.3 Forarbeider

Indst.O I (1901-02)	Indstilling fra justiskomiteen angaaende den kongelige proposition om udfærdigelse af en lov om civile og geistlige embeds- og bestillingsmænds disciplinærforseelser og afskedigelse.
Innst. (1961)	Innstilling fra Straffeprosesslovkomitéen (Komitéen til revisjon av Lov om rettergangsmåten i straffesaker) om endring i reglene om pågripelse og fengsling m.v., 1961.
Innst. (1969)	Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomitéen: Komitéen til revisjon av straffeprosessloven oppnevnt ved Kronprinsregentens res. av 1. febr. 1957, 1969.
NOU 1980:28	NOU 1980:28 Varetektsfengsling.
Ot.prp nr. 53 (1983-84)	Om lov om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven m.m.
Innst. O. nr. 72 (1984-1985)	Om lov om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven m.m.
NOU 1992: 23	Ny straffelov - alminnelige bestemmelser Straffelovkommisjonens delutredning V.
Ot.prp, nr. 96 (2002-03)	Om lov om endringer i straffeprosessloven.
Ot.prp, nr. 8 (2007-2008)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpende og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

5.4 Rettspraksis

Rt. 1986, s. 670
Rt. 1989, s. 70
Rt. 1991, s. 111
Rt.1992, s.370
Rt.1992, s.370
Rt. 1993, s. 1021
Rt. 1993, s. 1025
Rt.1993, s. 1302
Rt. 1994, s. 1345
Rt.1994, s. 1378
Rt. 1995, s. 1195
Rt. 1996, s. 439
Rt. 1996, s. 474
Rt. 1997, s. 1819
Rt. 1997, s. 1902
Rt. 1997, s. 2032
Rt. 1999, s. 297
Rt. 2001, s.977

5.5 Forvaltningspraksis

2009	Sak nr. 4, ref.nr. 10166888
2010	Sør-Trøndelag politidistrikt - foretaksstraff for ulovlig frihetsberøvelse
2011	Sak nr. 52, ref.nr. 10168101 Sak nr. 10167644. Sak nr. 17, ref.nr. 10167986 Sak nr. 16, ref.nr. 10167953 Sak nr. 30, ref.nr. 10167676 Avgjørelse av riksadvokaten, dok.nr. 01,09, 10167676, 163/11-63TNY004

2012	Sak nr. 7, ref. nr. 780/11-123
2013	Sak nr. 22, ref.nr. 797/12-123 Sak nr. 23, ref.nr. 768/11-123 Sak nr. 32, ref.nr. 590/12-123
2014	Sak 403/13-123 Sak 138/13-123 Sak 113/14-123 Sak 909/13-123 Sak 799/13-123

5.6 Uttalelser og rapporter

2006	Riksadvokatens rundskriv nr. 4/2006
2011	Rapport fra Europarådets torturovervåkningskomité (CPT): CPT/Inf (2011) 33
2012	Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2012

5.7 Juridisk litteratur

Andenæs (2004)	Andenæs, Johs. <i>Alminnelig strafferett</i> . 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn. Universitetsforlaget, Oslo, 2004.
Andenæs (2009)	Andenæs, Johs. <i>Norsk straffeprosess</i> . 4. utgave ved Tor-Geir Myhrer. Universitetsforlaget, Oslo, 2009.
Bjerke (1981)	Bjerke, Hans Kristian. <i>Fengsling</i> . 2. rev. utgave. Universitetsforlaget, Oslo, 1981.
Bjerke (1986)	Bjerke, Hans Kristian. <i>Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler</i> . Universitetsforlaget, Oslo, 1986.
Bratholm (1957)	Bratholm, Anders. <i>Pågrepelse og varetektsfengsling</i> . Universitetsforlaget, Oslo, 1957.

Bratholm og Matningsdal (1998)	Bratholm, Anders og Matningsdal, Magnus.
<i>Straffeloven med kommentarer. Tredje del. Forseelser.</i>
Universitetsforlaget, Oslo, 1998.
Hagerup (1911)	Hagerup, Francis. <i>Strafferettens almindelige del.</i>
Kristiania, Aschehoug, 1911.
Kjerschow (1930)	Kjerschow, Peder. <i>Almindelig Borgerlig Straffelov og Lov om den Almindelige Borgerlige Straffelovs Ikrafttreden. Utgitt med kommentarer.</i>
Aschehoug, Oslo, 1930.
Knoph (1939)	Knoph, Ragnar. <i>Rettslige standarder.</i>
I kommisjon hos Grøndahl & Søn, Oslo, 1939.
Mæland (2004)	Mæland, Henry John. <i>Innføring i alminnelig strafferett.</i>
3. utgave. Justian, Bergen, 2004.
Skeie II (1946)	Skeie, Jon. <i>Den norske strafferett. Annet bind. Den spesielle del.</i> Annen utgave.
Olaf Norlis Forlag, Oslo, 1946.
Wegner (2014)	Wegner, Rolf B. <i>Strafferett. Spesiell del.</i>
Drammen, Vett & Viten, 2014.

5.8 Andre kilder

<http://www.spesialenheten.no>

<http://www.cpt.coe.int/documents/nor/2011-33-inf-eng.pdf>

<http://www.reettsdata.no>